

2013. ÁPRILIS WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

A MEGISMERÉS KALANDJA

ALAPÍTVÁ: 1929

TEVEVÁSÁR

NAGYSZIKLA — 100 ÉV UTÁN ÚJ ÉLET
COLIMA-VULKÁN — FORRÓ ALJZATON — MEXIKÓBAN
FEKETE GÓLYÁK — HALAT, TAVAT, BÉKESÉGET...!
AMSZTERDAM — A LIBERALIZMUS ÖRÖK SZÖVETSÉGESE
A MASZK MÖGÖTT — JANUS-ÁLARC

PRAKTIKUM

SZENVEDÉLY

KÉPES LEHET EGY AUTÓ EGYSZERRE KIELÉGÍTENI AZ IGÉNYEIT ÉS A VÁGYAIT?

Ha a HONDA CIVIC-ről van szó, mindenképpen. Praktikus és szórakoztató, környezetbarát és gyors, erős és hatékony. A paletta pedig most újabb taggal bővült. Májusban már Magyarországon is elérhető az új 1.6i-DTEC dízel CIVIC.

MI TESZI A CIVIC-ET KÜLÖNLEGESSÉ?

- Összetéveszthetetlen külső, mely első pillantásra sportosságot sugall,
- Ergonómikus belső, mely az utasok köré épült, így tökéletes komfortot biztosít,
- Erőteljes erőforrások, melyek közvetlen visszajelzést és sportos élményt adnak,
- Gazdaságos működés, mely a pénztárca mellett a környezetre is ügyel,
- Tágas tér kiemelkedő méretű csomagterrel és univerzálisan alakítható Magic Seats ülésrendszerrel,
- 1.6, 2.2 literes i-DTEC dízel, valamint 1.4 és 1.8 literes i-VTEC benzines változat, melyek gondoskodnak az egyedi vezetési élményről.

NEM SZERET KOMPROMISSZUMOKAT KÖTNI? VÁRJUK TESZTVEZETÉSRE MÁRKAKERESKEDÉSEINKBEN. WWW.HONDA.HU

Bajszos hősök

BAJUSZ-VILÁG

HÁROM JAISALMÉRI VERSENYTEVÉVEL MEGYÜNK az indiai Thar-sivatagban. Napközben, tevéháton 3 méter magasan van a fejünk, így miközben a homokvidéken imbolygunk, ér a menetszél, és az izzó felszín közelsége sem perzsel. A pakisztáni határtól úgy 50 kilométerre, este egy barkánvidéket érünk el, és a dűnék közti mélyedések jó éjszakázóhelynek tűnnek. A tevék is elhevernek, várjuk, hogy hűljön a levegő, és reménykedünk, hogy vízkészleteink hőmérséklete lejjebb száll. Ez nem történik meg, ám az éjszaka mégsem eseménytelen: alighogy elszenderedünk a csillagos ég alatt a még mindig meleg homokra terített matracokon, rotorzúgás ébreszt – katonai helikopter érkezik a semmiből. A legmeglepőbb, hogy egyenesen felénk tart. Alacsonyan repül, de mi is alacsonyan vagyunk, fülelünk és nyakunkat nyújtogatva fekszünk. Aztán fölénk ér, és határozottan landoláshoz készül a dűnén, pont rajtunk. Tevéink – béklyóik ellenére is – szétszaladnak. Eddig teljesen sötétben voltunk, de most már lépni kell. Radzspu vezetőnk áll az élre, népének harcos karakterét azonnal felvillantva rúdlámpáját fénykardként suhogtatva száll szembe a ránk ereszkedő géppel. Vitéz küzdelme eredményes: végül észrevesznek, talán meg is lepődnek, hogy itt, a sivatag közepén, a sejtésünk szerint éjszakai homokraszállási gyakorlatot váratlanul a felszínről zavarja meg valaki. És ahogy érkezt, úgy el is tűnik a nagy gép. A további éjszakai program a tevék összefogdosása.

Másnap még emésztjük az eseményeket, de mindenképpen mi győztünk, és büszke hősi bajsz nem véletlenül kunkorodik a szokásosnál is kackiásabban. Sőt ennek nyomán a bajsz jelentősége mindinkább felértékelődik – a radzspu vitézséget demonstrálandó. Olyannyira, hogy az egyenlőség érdekében végül meg kell törnöm a folyamatot. Előveszek egy 500 forintost. A hatás azonnali: Rákóczi bajsz lenyűgöző.

Egyáltalán nem akartam elkéséríteni kiváló vezetőnket, de bevallotta, hogy még van hová fejlődnie.

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

A FÖLDGÖMB[®]

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG
ISMERETTERJESZTŐ MAGAZINJA

Alapítva: 1929

XXXI. évfolyam, 272. lapszám
2013. április

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerkenyi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Gianone Péter, Dr. Karácsonyi Dávid,
Kerekes István, Kirschner Péter,
Méhész Zsuzsa, Süveg Áron, Szirmai Gábor,
Dr. Tamáska Máté, Dr. Telbisz Tamás,
Wachsler Tamás

Térképek: Dr. Nemerkenyi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7200 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfozetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-émlékdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen szemlézi
Magyarország legnagyobb
médiafigyelője, az

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címlapkép:

JUHÁSZ BALÁZS

TEVEVÁSÁR: A NAGY TALÁLKOZÁSOK

ÉS TANÁCSKOZÁS ALKALMA IS

⊕ VAN KÉPÜNK!

Süveg Áron: SEM A KÜLCsÍN, SEM A BELBECS 4

⊕ FLÓRA ÉS FAUNA

Jakab Gusztáv–Hanyecz Katalin:
A 140 ÉVES CSECSEMŐ 6

⊕ PILLANTÁS AZ ÉGRE

Sánta Gábor–Franciscs László:
GALAXIS-HAJTÚ BERENIKÉ HAJFÜRTJEIBEN 10

⊕ Leveles Zoltán:

TEVEHÁTON HAZAFELÉ 12

⊕ Kása Béla:

BHOPÁK – A THAR-SIVATAG ÉNEKMONDÓI 31

⊕ Kokas Anna:

AMSZTERDAM – A LIBERALIZMUS ÖRÖK
SZÖVETSÉGESE 36

⊕ Morvai Szilárd:

FEKETE GÓLYÁK KÖZÖTT – HALAT,
TAVAT, BÉKESSÉGET...! 50

⊕ Bugya Brigitta:

A 100 ÉVES NAGYSZIKLA ÚJ ÉLETE 60

⊕ Werovszky Vera:

A MASZK MÖGÖTT – JANUS-ÁLARC 68

⊕ Kósik Szabolcs:

COLIMA,
FORRÓ ALJZATON – MEXIKÓBAN 80

⊕ TÜNEMÉNY

Balázs István: HOMOKVIHAR 88

⊕ KULTÚRSOKK

Lengyel Balázs: LITTLE BRITAIN 90

⊕ A KULISSZÁK MÖGÖTT

94

Tevehátton hazafelé

A teve az egyik legmókásabb jószág. Olyan öntudatosan és akkorra önbizalommal vonul előtünk, mint „aki” már a Világszépe-verseny megnyerésén is túl van. Mégis egy kocsit kell húznia, más-ház számként dolgoznia. Akár kellemetlenül is érezhetné magát igazságtalan helyzete miatt, mert „öt” akár el is adhatják, bármit megtehetnek vele – mégis hagyja magát, mivel a tények megnyugtatják, hiszen mégiscsak ő a leg-leg-leg...

12

Amszterdam

Kétségkívül a világ legérdekesebb nagyvárosainak egyike. Tömegek rajonganak érte, és éppoly sokan illetik kritikával. A csatornái után Észak Velencéjének is becézett Amszterdam etnikai olvasztótégely, igazi „multikulti” társadalmi struktúra színtere. Majdnem 180 ország képviselői élnek itt, mindenféle vallás, hit és életstílus békésen megfér egymás mellett.

36

Fekete gólyák között

Miközben jóformán nincs ember, aki ne látott volna vilányoszlop vagy kémény tetején büszkén fészkelő gólyapárt, a pompás gázlómadar sötét tollú rokonáról sokan azt sem tudják, hogy létezik. Mentségükre legyen mondván, a fekete gólya korántsem olyan gyakori, és abban is különbözik fehér társától, hogy az embert messziről kerüli.

50

A 100 éves Nagyszikla új élete

Vajon hogy kerül egy 34 méteres sziklaszirt a Pesti-síkságra? Ami ráadásul a Keleti-Kárpátok Hagymás-hegységében magasodó Egyesítő „testvére”? Mióta és miért tornyosul a Városliget szélén, a vasúti vágányok és az állatkerti kifutók fölött? És vajon mit rejt a mélye? A Nagyszikla ma már új látványosság helyszíne. 3000 m²-en az „Élet” köré szőtt tárlatot láthatjuk egy nem mindennapi térben.

60

A maszk mögött

Már az ókori görögök is képben voltak. Történeti feljegyzések szerint Teszpisz az első hellén, aki a nagyközönség előtt – törkölyvel bemázolja – elfedte arcát. Később pedig falevelekkel borította annak jelzésül, hogy nem a saját, hanem más képében beszél. Az akkori, óriási amfiteátrumokban játszott színdarabok alapvető velejárója volt az álarc, s folyton finomulva, végül vászomból készített, kifestett maszkká alakult.

68

A 140 ÉVES CSECSEMŐ

AZ ÓRIÁSFÁK – HATALMAS TERMETŰK ÉS matuzsálemi koruk okán – rendkívüli népszerűségnek örvendenek. Mind közül legismertebb a hegyi mamutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*), amely kiterjedt ligeteket alkot Sierra Nevada (Kalifornia, USA) nyugati lejtőin.

Az első mamutfenyőligeteket 1852-ben fedezték fel, majd néhány éven belül Európában is megjelentek az első tövek: kontinensünk parkjaiba 1870 körül kezdték telepíteni. Ekkoriban a fák ültetésének idejét nem volt szokás feljegyezni, kivétel ez alól a Szarvasi Arborétumban (Pepi-kert) élő mamutfenyő. Pontosán 140 éve, 1873-ban ültették, tehát az első európai példányok közé tartozik! Magassága eléri a 30 métert, a törzs átmérője pedig 176 cm. 140 évével azonban valójában még csecsemőnek számít a Sequoia Nemzeti Park 3000 éves példányaihoz képest.

A családi legenda szerint a példányt Bolza Pál gróf eredetileg a közeli Anna-ligetbe ültette, és csak később került – más fákkal együtt – a mai helyére. Ennek némileg ellentmond, hogy a hegyi mamutfenyő roppant nehezen tűri az átültetést. Az arborétum kedvező klímája ellenére is nagyon távol áll a mamutfenyő termőhelyi igényétől. Eredeti élőhelyén a csapadék éves mennyisége a 3500 mm-t is

meghaladja, míg Szarvason gyakran az 500 mm-t sem éri el. Az aszály mellett a tavaszi belvizek és a heves viharok is kárt tesznek benne. Csodával határos módon azonban még sohasem csapott bele villám. Nem úgy, mint a szomszédos példányba, amely végül 2010-ben el is pusztult. A törzsét rendszeresen alpinista faápolók gondozzák, 2006-ban pedig egy „életerő-fokozó” készítménnyel kezelték a környező talaj öntözése során. A szarvasi mamutfenyő 140 éves „születésnapján” jó egészségi állapotnak örvend.

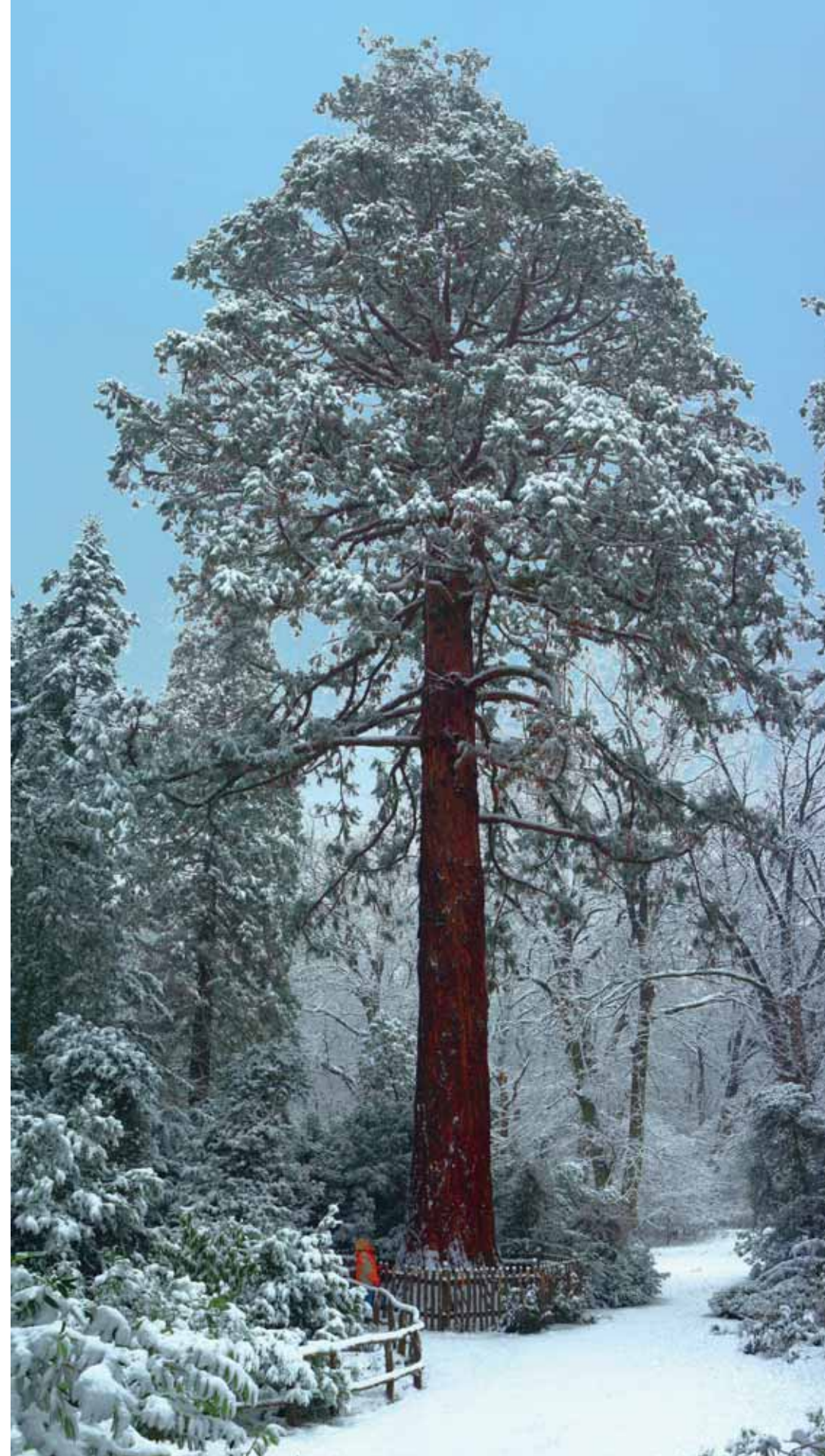
Meglepő módon hazánk egyik legidősebb mamutfenyőjéről eddig alig készült elfogadható fényképfelvétel. A kertben más fenyők veszik körül, így távolabbról nézve takarásban van, közelről pedig a fa méretei jelentenek problémát. A kívánt fényképfelvétele végül 2013. január 28-án, egy szép, havas reggelen készítettük el. A perspektivikus torzulás elkerülése érdekében egy teherautó platójára álltunk fel az állvánnyal, és egy 12 felvételtől álló sorozatot készítettünk. Ezeket ezután számítógéppel panorámaképpé fűztük össze, majd a torzulást is korrigáltuk. Az elkészült fénykép fontos dokumentuma lett az arborétum kezelőjének.

SZÖVEG: JAKAB GUSZTÁV–HANYECZ KATALIN
FOTÓ: JAKAB GUSZTÁV

A SZARVASI MAMUTFENYŐ KÉRGÉT
borostyán és neonzöld színű algák nőnek be

A FA ALATT A TALAJT
vékony, leveles ágak és tobozok borítják

A nadrágspecialista

1960 óta dolgozunk azon, hogy a szabadban töltött időt még élvezhetőbbé tegyük. Első nadrágunkat a strapabíró G-1000-es anyagból 1970-ben készítettük. Sok év eltelt azóta, de büszkén mondhatjuk, hogy folytatjuk a megkezdett utat és az időtálló, strapabíró, többfunkciós nadrágok gyártását. Idei nyári kollekciónk nadrágjai funkcionálisan háromfélék lehetnek: Trekking (túranadrágok), Travel (utazónadrágok)

vagy Everyday Outdoor (hétköznapi nadrágok). A Trekking modellek többsége a rendkívül tartós és minden célnak megfelelő G-1000-es anyagból készül, míg a Travel széria anyaga a könnyű, gyorsan száradó MT (Micro Travel) szövet. Íme, nadrágkínálatunk legnépszerűbb darabjai. Weboldalunk további 62 modell közül választhat: www.fjallraven.hu

Név: Keb Trousers
Kategória: Trekking
Anyaga: G-1000 szövet
Fazon: regular
Derékszár: regular
Szárvegrövidítés: rögzített
Cikkszám: 82830

Keb ♂

Díjnyertes rugalmas trekkingnadrág, haladó túrázóknak, tartós G-1000 Eco anyagból. Optimális illeszkedés, funkcionális zsebek, variálható szellőzőnyílások.

Ajánlott fogyasztói ár: 54 990 Ft

Név: Karl/Karla
Kategória: Everyday Outdoor
Anyaga: G-1000
Fazon: regular
Derékszár: alacsony
Szárvegrövidítés: szabható
Cikkszám: 85785/89067

Karl/Karla ♂ ♀

Széleskörűen használható nadrág, sok praktikus zsebbel: egyaránt kiváló túrázáshoz, nyaraláshoz, városnézéshez.

Ajánlott fogyasztói ár: 34 990/34 990 Ft

Név: Barents Pro
Kategória: Trekking
Anyaga: G-1000
Fazon: regular
Derékszár: regular
Szárvegrövidítés: szabható
Cikkszám: 82761

Barents Pro ♂ ♀

Legnépszerűbb strapabíró nadrágunk megújított változata. Megerősítésekkel a térdeken és a hátsó részen, sok-sok praktikus zsebbel.

Ajánlott fogyasztói ár: 37 990 Ft

Név: Cape Point MT
Kategória: Travel
Anyaga: MT
Fazon: comfort
Derékszár: regular
Szárvegrövidítés: szabható
Cikkszám: 82834

Cape Point MT ♂

Könnyű, puha, gyorsan száradó nadrág, nyolc praktikus zsebbel.

Ajánlott fogyasztói ár: 36 990 Ft

Név: Abisko/Nikka
Kategória: Trekking
Anyaga: G-1000 szövet
Fazon: regular
Derékszár: regular/ulacsony
Szárvegrövidítés: szabható
Cikkszám: 82831/89236

Abisko/Nikka ♂ ♀

Rugalmas túranadrág, sok praktikus zsebbel és megerősítésekkel a fokozottabb strapabírás érdekében.

Ajánlott fogyasztói ár: 49 990/49 990 Ft

Név: Daloo Stretch
Kategória: Travel
Anyaga: MT
Fazon: comfort
Derékszár: magas
Szárvegrövidítés: szabható
Cikkszám: 89261

Daloo Stretch ♀

Kényelmes utazónadrág, könnyen kezelhető, hűvös, kellemes érzetet adó anyagból. Hat zsebbel, köztük egy belső biztonsági zsebbel.

Ajánlott fogyasztói ár: 39 990 Ft

Nadrágok, amelyek passzolnak minden mérethez és minden igényhez

Nadrágnavigátorunk (Trousers Guide) a www.fjallraven.hu weboldalon abban segít önnek, hogy nadrágkínálatunk 71 modelle közül megtalálja az Ön testalkatához és igényeihez legjobban illőt.

FJÄLL RÄVEN

A felszerelések szakértője

A Fjällräven több mint 50 éve azon dolgozik, hogy megkönnyítse a cipekedést és kényelmesebbé tegye az alvást nagy túrákon. Termékeink, mint a *Gyrorryggsäcken* hátizsák, a *Termotältet* sátor és a *HAP-säcken* (High Alpine Polar) hálózsák a hatvanas-hetvenes években forradalmasították a túrázást. Azóta is büszkén folytatjuk a hagyományt és fejlesztjük tovább termékeinket. Ma hátizsákjaink, mint a *Kajka* és sátraink, mint az *Akka Endurance* a legjobb túrafelszerelések

közé tartoznak a piacon. Az idei szezonban is folytattuk termékínálatunk bővítését és számos új, a különböző túrázási szokásoknak megfelelő hálózsákot mutattunk be. Íme, néhány a legnépszerűbb túrafelszerelési termékeink közül. Weboldalunkon a teljes termékínálatunkat megtalálhatja, illetve mindegyikről egy rövid filmet is megtekinthet: www.fjallraven.hu. **Viszlát a weboldalon!**

Abisko ♂ 55/65/75 ♀ 55/65

Azoknak, akik nem szeretnek cipekedni, jó választás az *Abisko* – egyik könnyű, kényelmes hátizsákunk. Anyaga tartós, környezetbarát nejlón, körvonala keskeny, ideális hegymászáshoz, sí túrákhoz, utazáshoz.

Skule hálózsák

Klasszikus hálózsák, kicsit szélesebb mímia kivitelen, a könnyebb mozgás és a kényelmesebb alvás érdekében.

Kajka ♂ 65/75/85/100 ♀ 65/65/75

Ez valószínűleg a világ legjobb hátizsákja, ha nehéz cuccot kell cipelnünk többnapos túrára vagy utazásra. A testhez tökéletesen illeszthető rendszere és egyéb okos megoldásai méltán tettek többször is teszt- és díjnyertessé. Környezetbarát termék.

A *Kajka* 2009-ben Svédországban elnyerte a Legjobb outdoor termék díjat minden kategóriában.

Akka Endurance E2/E3/E4

Egész éves használatra kifejlesztve, amikor fontos a szélállóság, a tartósság, a jó szellőzés és az átgondolt megoldások. Új *Polyester 30D Triple Rip* anyaga rendkívül erős, alsó része megerősített, hogy ellenálljon a zordabb körülményeknek.

Az *Akka* 2009-ben Norvégiaiban elnyerte a Legjobb sátor díjat. Az *Akka Endurance* a díjnyertes *Akka* széria egyik változata, amely még tartósabb anyagokból készült.

Akka Dome D2/D3

Az *Akka Dome* szabadon álló sátra megoldja a problémát, ha kevés a sátorozásra alkalmas hely. Két jól méretezett hálórésze és két bejárata van. Tökéletes, ha valaki szeretne a saját helyén berendezkedni.

Az *Akka Dome* 2010-ben Svédországban elnyerte a Legjobb outdoor termék díjat minden kategóriában.

Friluft 20/35/45

Ezt a zsákot rövid, egynapos vagy könnyű többnapos túrákhoz fejlesztettük ki. „*Friluft Ventilation System*” szellőztető rendszer és sok okos tárolómegoldás jellemzi.

A *Friluft* 2011-ben Hollandiában elnyerte a Legjobb hálózsák díjat.

Abisko hálózsák

Egy profi hálózsák, könnyű anyagból. Nagyszerűen szigetel, könnyű, kicsi csomaggá összehajtható. Tökéletes hosszabb túrákhoz, amikor fontos szempont a kis súly és méret.

FJÄLL RÄVEN

GALAXIS-HAJTŰ

BERENIKÉ HAJFÜRTJEIBEN

A CSILLAGOK SZÁZMILLIÁRDJAIT MAGUKBAN foglaló galaxisoknak rendkívül sokféle megjelenési formája ismert. Lehetnek elliptikus, spirális és szabálytalan alakúak is. Az elliptikus formát mutató csillagvárosok bármely irányból szemlélve ellipszisnek látszanak, mindhárom térbeli kiterjedésük jelentős. A lencse alakú és spirális galaxisok formája középen kidudorodó lapos korong. Amikor a korong lapja felől látjuk őket, kör alakúak, spirális mintázatuk könnyen felismerhető. Az éppen az élük felől látható galaxisok hosszúknak, középen kiszélesedő fényszalagján a spirális szerkezet jegyei nem egyértelműen láthatóak. A galaxisok véletlenszerű eloszlása miatt a két véglet között bármilyen rálátási szög előfordulhat, így az égitestek valamilyen mértékben lapított ellipszisnek látszanak.

A tavaszi égen a Bereniké haja (Coma Berenices) csillagképben látható NGC 4565 az élükéről látszó galaxisok egyik legszebb képviselője – feltűnő alakja miatt Tű-galaxisnak is nevezik.

A csillagkép Bereniké egyiptomi királynőről, III. Ptolemaiosz feleségéről kapta nevét, aki az isteneknek ajánlotta legendás hajfűrtjeit, ha férje épségben hazatér a háborúból. Az i. e. 3. századi történet záróakkordjaként az istenek az „égre helyezték” a királynő fűrtjeit.

Az égitestet William Herschel fedezte fel 1785-ben, a 19. század végén a ködök, galaxisok és csillaghalmazok Új Általános Katalógusában (NGC) 4565. sorszámmal jelölték. A galaxis legfeltűnőbb alakzata nem a spirálmotívum, hanem a galaxis fő-

síkja, „egyenlítője” mentén, a középső sávban csoportosuló porfelhők által kirajzolt porsáv.

A galaxis korongja kozmikus viszonylatban valóban „tűhegyesnek” látszik: csupán 3300 fényév vastagságú, miközben széltében 100 000 fényév hosszan hasítja az űrt. Középen az öreg csillagpopulációkat rejtő, sárgás színű központi dudor (angolul: bulge), a galaxis régmúltban keletkezett centruma vehető észre. A figyelmes szemlélők egy finom hullámot is megfigyelhetnek a csillagváros

peremén, amit a kozmikus-közelmúltban egy másik galaxissal történt találkozás okozhatott.

Mivel a Tű-galaxis igen sok tulajdonságát tekintve nagyon emlékeztet saját csillagvárosunkra, jól vésstük az emlékezetünkbe a látványt! Távoli galaxisok lakói talán éppen ilyenek látják otthonukat, a Tejutat...

SZÖVEG: SANTA GÁBOR, WWW.MCSE.HU
FRANCICS LÁSZLÓ, WWW.PTES.HU

A felvételt **CSUKOVICS TIBOR ÉS FRANCICS LÁSZLÓ** készítették 30 centiméter tükrőrtmérőlű Newton-távcsőre szerelt, átalakított Canon EOS 350D fényképezőgéppel, Pákozdról, Csukovics Tibor „Al Tarf” nevű csillagvizsgálójából

A teve az egyik legmókásabb jószág. Olyan öntudatosan és akkora önbizalommal vonul előttünk, mint „aki” már a Világszépe-verseny megnyerésén is túl van. Mégis egy kocsit kell húznia, málhás számként dolgoznia. Akár kellemetlenül is érezhetné magát igazságtalan helyzete miatt, mert „öt” akár el is adhatják, bármit megtehetnek vele – mégis hagyja magát, mivel a tények megnyugtadják, hiszen mégiscsak ő a leg-leg-leg...

TEVE- HÁTON HAZAFELÉ

A VILÁG LEGNAGYOBB ÁLLATVÁSÁRA
A bő egyhetes vásár csúcspanjain húszezernyi teve
és ló zsúfolódik össze Pushkar határában

Tulajdonképpen igaza is van. A sivatagi élet elképzelhetetlen lenne nélküle. Szomjazás- és forróságtűrésben nyilvánvaló bajnok. Széles patája a süppedős, sivatagi homok kiváló terepjárójává teszi. Ha pedig a teve ilyen fontos élőlény, akkor járjunk utána, mi is az aktuális tevehelyzet Indiában! Ugyan hol-máshol találkozhatna az ember a legtöbb tevével, ha nem a pushkári tevevásárban?

Tevékre várva...

Pushkar, egy hónappal a nagy tevevásár előtt. Amikor barátaimmal megérkezünk, egy üres, dimbesdombos, száraz szavannás-félsivatagos táj fogad. Nem saharai, hanem olyan környezet, ahol azért akad némi bozótos, tőpörödött fákból és bokrokból összekényszeredett zöldvilág. A végeláthatatlan tájat a Szaraszvati-templomot tartó domb választja el az égtől. Csak sejteni lehet, hogy ameddig a szem ellát, mindenütt tevéket fogunk itt látni.

Tevék iránti azonnali kíváncsiságunkat a heteken belül kezdődő tevevásár üres helyszíne helyett

400 km-re északabbra tudjuk kielégíteni, még-hozzá Bikanérben. Itt található Ázsia legnagyobb tevetenyésztete, s tevégyben tevémuzeumban is művelhetjük magunkat.

A teve négy fajtáját különböztetik meg Indiában: van bikanéri, jaisalméri, kachi és mevári. A bikanéri teve – zömök testalkata lévén – a legalkalmasabb sivatagi igás jószág. A jaisalméri hosszú lába és karcsúbb testalkata okán a modern India tevéje. Ő a legalkalmasabb a turistákat megcélzó tevelélekhez és tevefutamokhoz. A finomabb

alkatú kachi és mevári fajták pedig a tevetej termelői. (Merthogy a tevetej a szakértők egészségesebbnek tartják a tehén- és kecsketejénél. Mindössze 20 rúpiáért vásárolok 1 liter tejet, ami az aktuális árfolyam szerint kevesebb 90 forintnál. Az íze jellegzetes, leginkább a juh- és kecsketejet juttatja eszembe. Magas inzulintartalma okán kezdeti cukorbetegség esetén hatásosan alkalmazható. Sőt, az arab világban a tevetejel és a feldolgozott tevetezellettel reménykeltő rákgyógyító kutatásokat is folytatnak.)

Pushkar vonzásában

De ideje véget vetni a rajastháni körútnak, mert lekéssük a tevévásárt. Vrindávanból, a „hinduk Jeruzsáleméből” érkezünk. Ezért is érezhetjük magunkat annyira otthon. Igaz, Vrindávan 5000 temploma mellett Pushkar 300 temploma „eltörpül”. Ne felejtsük azonban: a több évezredes Mahábhárita is említést tesz e mára csalogatóan kellemessé alakult, turistahellyé fejlődött szent helyről: „Az Úr Visnu szent helye, melyet Pushkar tirtha néven ismer a három világ, a Földön található. Ahogyan Madhusudán-Krsna a Legfelsőbb eredeti formája, úgy Pushkar is az eredeti tirtha, szent hely.”

Így hát emberemlékezet óta gyűlnek a zarándokok Pushkarban, hogy a kartik hó teliholdján, október végén vagy november elején, szent fürdőt vegyenek Brahma tavában, melyet körbeölel a kisváros. A tevévásárt e két jeles esemény fémjelzi. Míg a nyugati turisták számára állatvásár, a hívőknek zarándoklat. Természetesen ez utóbbiak is ellátogatnak a tevévásárba...

„Az Úr Visnu szent helye, melyet Pushkar tirtha néven ismer a három világ, a Földön található. Ahogyan Madhusudán-Krsna a Legfelsőbb eredeti formája, úgy Pushkar is az eredeti tirtha, szent hely.”

TELT HÁZ NOVEMBERBEN

A tevévással egy időben vallási zarándoklat helyszíne is a szent tavat körülölelő Pushkar. A hindu hagyomány szerint a tó akkor keletkezett, amikor Brahma a földre ejtett egy megszentelt lótuszvirágot

CHAPATI KÉSZÜL VACSORÁRA

A tevépásztorok több napra vernek tábort és rendezkednek be a városka határában, komfortot néhány takaró, edény és a tevetrágával táplált tűz adhat

TURBÁN MÓDI

A rajastháni férfiviselet térségenként, de akár falvanként is különbözik, a szakavatott szemlélő számára árulkodó, hogy viselője közelebbről honnan származik

ÖNJÁRÓ SZÁLLÍTMÁNY
Egy vásárba érkező karaván veri fel a Thar-sivatag püderfinomságú homokját. A messzebről érkező pásztoroknak akár három hétig is eltart az út

Porfellegből a hangok

Döbbenetes az első találkozás. Mintha egy másik bolygón járnánk. Mondjuk, ezt Indiában gyakran érzi az ember... mintha más korban és más égitesten lennénk. A tevévásár azonban nemcsak a kultúra és lelkiség varázslata miatt röpít minket képzeletben messzire. A látvány elképesztő, s ezen túl még a hangok is elragadnak. Mert egy-egy tevébögést Indiában másutt is hallunk. Azt azonban nem is sejtettem, hogy a tízezres nagyságrendű tevelétszám ilyen bögőkoncerttel vár, s ezen belül is sok-sok hangtípus kavargor orkánként a tevék és a vásárra látogatók által fölvert porfelhőben. A hosszabb-rövidebb, határozott bögés mellett lágy tevéhangok, afféle tevébeszélgetős-suttogós muzsika is kering a levegőben. Nyomban eszünkbe jut, hogy George Lucas stábja talán a pushkári tevévásárban vette föl a Csillagok háborújának félelmetes, mégis szívet melengető ufós zörejeit. Valóban aranyos hangok ezek, pláne azokkal a tevék arckifejezésekkel!

A hosszabb-rövidebb, határozott bögés mellett lágy tevéhangok, afféle tevébeszélgetős-suttogós muzsika is kering a levegőben.

TEVEGRIMASZ
A nyugati ember számára a tevé szokatlan, meglepő felépítésű és archerendezésű teremtmény

**MARWARI LÓ
A KIFUTÓN**
A vásár nagy látványossága a lovak futtatása és táncoltatása. A különleges képességű hátasokért nagyobb összegeket is megadnak

Teve-múlt és -jelen

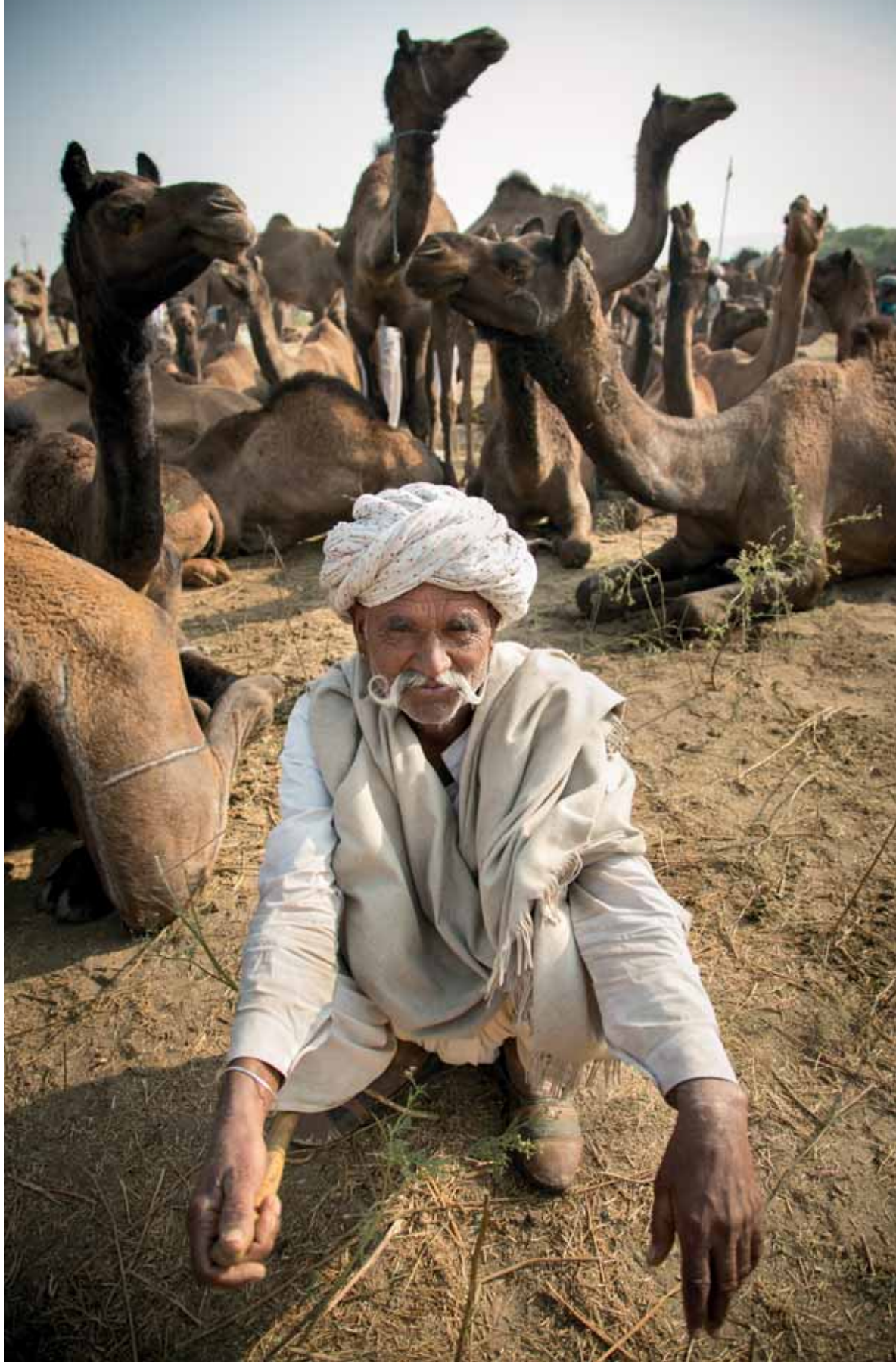
A teve és az ember szövetsége nem új keletű. Jóllehet a régi indiai templomok falán és oszlopain gyakrabban láthatunk tehenet, elefántot és lovat, de a tevémetívumok sem voltak ismeretlenek. Szancsiban, az i. e. 3. századra datált buddhista sztúpa falain található teveábrázolás is erről árulkodik. Az évezredekkel a buddhizmus előtti védikus irodalomban is találkozhatunk a tevével. A Markadéja Purána és a Góraksa Szamhita ustra, uttra és unta néven tesz említést a tevéről. A hindu szimbólumok világában az állat a béketűrés, a kitartás és a fenntartás jelképe, mert a legnehezebb körülmények közepette is győztesként kerül elő. A teve több évezredes emberközelségét India régészeti leletei is alátámasztják. Megtudhatjuk azt is, hogy szívósabb és jóval igénytelenebb a lónál. Egy éjjel akár 100 mérföldet is megtesz. A teve a háborúkban is megfordult a történelemben. Nemcsak az időszámításunk előtti vagy a néhány évszázaddal ezelőtti rajastháni királyok hadseregében, de az 1971-ben véget ért indiai-pakisztáni háborúban is használták. Ugyanakkor a ló könnyebben tanítható és együttműködőbb. A korai hadtudomány szakemberei megjegyzik, hogy míg a ló oly mértékben tanítható, hogy

A hindu szimbólumok világában a teve a béketűrés, a kitartás és a fenntartás jelképe, mert a legnehezebb körülmények közepette is győztesként kerül elő.

KÍNÁLAT-KERESLET

A pásztorok nem adnak mindjárt túl állataikon, a vásárlókkal, kereskedőkkel napokon át folyik az alkudozás, hogy a legjobb árat érhessék el. Kiadós monszun évében gazdagabb termés várható, ilyenkor az igavonó állatok, így a tevék ára is felkúszik (jobbra)

bátran nekimegy a karddal és bárddal támadó gyalogságnak, addig a teve gyalogharcban kevésbé alkalmazható.

***Az indiai teveállományt 400 000-re
becsülik, ami mostanában
évi 10%-kal csökken!***

 FM 105.9
A rádióban vendégünk a témáról:
LEVELES ZOLTÁN, szerzőnk
2012. április 4., 16.35
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

Aki Indiában tevével foglalkozik, a húsát elvből nem eszi meg. (Egyébként se nagyon tehetné, mert hivatalos tevévágóhíd nem létezik az országban. Ennek ellenére az állatvédő aktivistáknak bőven akad dolga teveügyben, ugyanis a muzulmánok minden évben teveáldozatot mutatnak be egy ünnepük alkalmával. A nagy tevemészárlás miatt ezt az indiai állatvédők a tevék fekete napjának nevezik.)

Az indiai teveállományt 400 000-re becsülik, ami mostanában évi 10%-kal csökken! Hamar kiszámolhatjuk, hogy ha érdemben nem történik változás, akkor tíz év múlva nem sok teve marad. Ez a csökkenő folyamat a pushkari tevévásárban is megmutatkozik. Tíz éve 50 000 teve fordult meg itt, a legutóbbiban, 2012-ben 20 000-nél kevesebbre becsülték a vásárba érkezett állatok számát. Szerencsére az állam figyelme a tehének ügye mellett a tevék védelmére is irányul.

Vásárnapok

A tevék pedig ártatlanul várnak sorsfordulójukra. Ki tudja, honnan érkeztek és hová kerülnek? A sivatagból nagy porfelhővel jönnek, és abban is tűnnek el a vásár végén. Rajastháni turbános tevépásztorok kísérik a karavánt, s a tevék, fejüket pecsésen a magasba emelve, kimerően rakosgatják hosszú lábaikat. Egy gyermeken ifjú tevépásztor tehát érkezt. Mintha meditatív állapotában, a teve billegésével együtt igenlően bólogatna a sivatagi életre, ahol ők ugyanolyan teljes életet élnek, mint amilyenek mi véljük a magunkét. Egy pushkári tevévásár után könnyen megfordulhat a nyugati földtekéről odaszakadt hazánkfia gondolatában, hogy tán még teljesebbet is.

Ahogy azt egy magyar vásárban tapasztalhatjuk, a látványos alkudozás végén a gazdát cserélő lovak tulajdonosai egymás kezébe csapnak, majd átvándorol a pénz az eladó zsebébe, és már vezeti is az állatot az új tulajdonos. Nos, ilyet a pushkári tevévásárban nem látunk, ám a pénzmozgás itt sem elhanyagolható: egy felnőtt tevéért mintegy 20 000 rúpiát fizetnek. Ez az összeg 90 000 Ft-nak felel meg.

A vásár idején a tevépásztorok ráérősen élnek napjaikat. Mint minden természetben élő emberen, rajtuk is a világ zajától mentes békesség lesz úrrá. Ráérősségük azonban csupán látszat. Tény, hogy nem kapkodnak, de a tevecordával igen sok a munka. Az állatok megbéklyózott lábbal ácsorognak, vagy épp elterülnek – míg csak nagy noszogatók, a teve részéről pedig nyögdecselek, sóhajtozások közepette fel nem tápázkodnak, s vezényszóra meg nem indulnak valahová. Lehet, hogy itatásra, talán egy legelőre, de az is megeshet, hogy az új gazdához. Máskor pedig kisebb műtéten kell átesniük, merthogy orrfék nélkül nem teve a teve. Ilyenkor 4-5 férfi földre kényszeríti és megkötözi az állatot, majd a füleinél megfogva rögzítik a fejét, ezután behelyezik az orrnyergébe a két pöcköt, amihez a kantárt rögzítik. Olyan ez, mint ökörnél az orrkarika. Így várja Pushkárban a teve életének alakulását.

MAKE-UP

Egy valamirevaló tevéárus ad a négy lábú portéka küllemére: színpompás bojtokkal, csörgőkkel és díszborotválással teszik kelendőbbé az állatokat

ALVÁZVIZSGÁLAT

Az adásvétel komoly dolog, a minőség-ellenőrzés mindenre kiterjedő (jobbra)

Látványosság

A nyugati szemlélődők pedig ott kószálnak. Persze magam is egy vagyok közülük, ezért aztán mi bajom lehetne a nyugatiak indiai jelenlétével? Mégis keserédes szájjal figyelem a turistákat. Egyrészt örömmel tölt el, hogy egy ilyen mesevilágot megismerhetnek, ugyanakkor felmerül a kérdés: a helyi tradíció vajon mennyire sérül, ha igazodik a turisták igényeihez? Mindenki a hiteles Indiát szeretné megismerni, de vajon a pushkári teve- vásárból mi marad a jövő nemzedéke számára? Az erősen fogyó teveállomány és a „cirkuszt és kenyeret” típusú turistaattrakciók vajon mennyire alakítják skanzenszerűvé a mi édes Indiánkat?

Az erősen fogyó teveállomány és a „cirkuszt és kenyeret” típusú turistaattrakciók vajon mennyire alakítják skanzenszerűvé a mi édes Indiánkat?

NEM CSUPÁN VÁSÁR

A vásár a rajasthániaiak számára az évi nagy találkozások, beszélgetések színtere is, jó alkalom arra, hogy az apák házasságokat üssenek nyélbe fiaik, lányaik számára

TURISTALÁTVÁNYOSSÁG

A hírnév és az attrakció „tájjidegen elemeket” is vonz, ám ezt a kereskedők korántsem hányják (jobbra fent)

FIZIKAI MUNKA

A vásárlásnál az elleneszegülés sem ritka – a tevék türelme is véges (jobbra lent)

Örök érvényű kérdések. Az indiai évezredes életbölcesség egészen a 21. századig történő továbböröklődése mégis optimizmusra ad okot. Ha képes volt átküzdeni magát a viharos történelem csúf korszakain, akkor a 21. század sem jelenthet végzetes kihívást...

A tevék türelemmel engedelmeskednek turbános pásztoraiknak. Olykor, mikor a Nap már nyugovóra készül, vagy épp fölkel, eltűnik a messzeség porában egy-egy tevecsorda – gondos terelőikkel együtt. Ahogy jobban megnézem, látom, hogy az egyik csapatban, a legmagasabb teve hátán ott ring bólogatva a turbános ifjú, s aztán eltűnik a távolban, elnyeli a porfelhő. Talán elindult hazafelé. Vajon merre tart, hol tölti az éjszakáját, találkozom-e vele még valaha, vagy leszáll-e egyáltalán a tevehátról?

Csak a békés Thar-sivatag a megmondhatója. ☺

Fotó Workshopok

Nyugat-Tibetben és Rajasthanban

Juhász Balázs és Szabó Zoltán, a két ismert India fotográfus szakmai vezetésével, kincseket hozhatsz haza...képekben, lélekben.

Ladakh 2013. október

3+1 dolgot ígérünk:

Mesés képeket: a világ tetején, a Csoma-járta Tibet fantasztikus diszletei között fotózhatsz és fotózni tanulhatsz.

Adrenalin: átkelünk a Föld legmagasabb autózható hágóján, részesei leszünk egy buddhista kolostori fesztiválnak, kipróbáljuk a sós jakvajás teát és belekóstolunk a magashegyi trekkingezésbe is.

Megvilágosodást: tibetológus kísérőnktől választ kaphatsz arra, amit mindig is tudni akartál a buddhizmusról.

+el fog állni a lélegzeted!

Rajasthan

2013. november

Idén újra bevesszük magunkat tízezernyi teve közé a Pushkari vásárba, megmerítkezünk Jodhpur mesebelien kék óvárosában, Vrindavan zarándokainak hömpölyében és Jaisalmer homokkőből kifaragott, aranyló sikátoraiban. És persze fotós témánk lesz a Taj Mahal, ahonnan kevesen ismerik.

BHOPÁK

A THAR-SIVATAG ÉNEKMONDÓI

Az őszi sűrű időszak. Évszázadok óta ekkor rendezik Erdély peremén a feketetői vásárt, s ez több mint 20 éve kihagyhatatlan programom. Ám körülbelül ugyanekkor zajlik a pushkari, hatalmas tevévásár is. Régóta terveztem, hogy meglátogatom, s most már nem odázhattam tovább. Ráadásul a vásárra nagy létszámban érkeznek rebári tevépásztorok is, akiket mellesleg régóta fényképezek India Gujarat és Rajasthan államaiban.

PAPU RAM BHOPA – fején 9 méter hosszú, színes turbán, fülében arany fülbevaló, hátán hangszere: a ravanetta

Mikor egy kora esti órában a pushkári bazár főutcájáról letérve a szent tó felé tartottam, a sarkon befordulva szinte összeütköztem egy sudár, barátságosan mosolygó, turbános férfival. Szemünk összevillant, én is elmosolyodtam, s éreztem, ez már megint nem lehet egy véletlen találkozás. Előbb-utóbb mindig a zenészeket keresem – bárhová vetődjek is a világban.

Ott állt előttem, vállán hangszerével, kezében egy másikkal, barátságosan üdvözölve az idegent. Akkor ő már hazafelé gyalogolt, de megbeszéltünk egy találkozót másnap délutánra, a tó partjára.

Papu Ram Bhopa

Szokatlanul pontos volt. Letelepedtünk a part menti lépcsők melletti, alacsony falra, s elkezdte felhangolni hegedűszerű hangszerének számtalan, zengő húrját. Végül a dallamét is hozzáigazította. A ravantát rövid, íves vonóval szólaltatják meg; a vonó kárával ellentétes oldalára, a felső ficakba apró zergők sora van felfűzve, s ezek az ütemes, finom, alig észrevehető rángatásra ritmust szolgáltatnak a dallam alá.

Bekapcsoltam a hangrögzítőt, és elkészítettem az első fényképeket. Amikor néhány ének felvételét befejeztük, már alkonyodott. A nap is utolsó sugarait küldte a tó sima tükreire, s így be kellett fejeznie a muzsikát: helyi szabály ez, s szemben ve-

lünk, a tó túlsópartján is elnémultak a dobok, melyek minden este vad ritmusukkal segítették a napot isteneknek tetsző módon bevégezni.

A 37 éves Papu Ram Bhopa a rajastháni vándor énekmondó bhopák kasztjából való. Feleségével, Sony Devi Bhopival és 6 gyermekével a városon kívül, a sivatag bejáratánál, a „Dzsungelben” rongyokból, lombokból, ágakból, műanyag zsákokból összetákoltsátrákban él. Másnap reggelre szeretettel meghívnak otthonukba.

Papunak indulnia kellett, mert őt mint családfenntartót – aki egész nap a város utcáit járva próbálja családjának a betevő falatra valót összemuzsikálni – már epedve várják otthon.

BHOPA FÉRFI BOKÁIG ÉRŐ, VÖRÖS KAFTÁNBAN MUZSIKÁL,

felesége fátyol alá rejtve énekel a vásártér szélére épített otthonuk előtt (lent)

PUDZSA – REGGELI HÁLAADÁS

a virágfűzérrel feldíszített házioltár előtt. Bal oldalon a fának támasztott, feltekert Phad (jobbra lent)

A HOSSZÚ VÁSZN KIBONTÁSÁKOR előbukkan Pabudzi maharadzsza élettörténete a Phadra festve

PABUDZSI DZSÁGRÁN (PABUDJEE JAAGRAN)

Egy vagy több éjszakán át tartó szertartás, melyben a bhopa nem csak énekel és zenél feleségével a Vászonnal, hanem egyben a ceremóniát vezető pap szerepét is betölti. Maga a Pabudzi Dzságrán egy szájhagyomány útján megőrzött, generációkon keresztül továbbadott hősköltemény. A 4000 soros teljes eposz előadásához 5-ször 8 órára, azaz éjszakára van szükség, ugyanis a ceremóniát mindig röviddel alkonyat után kezdik, s a hajnal beköszöntével, egy utolsó imával be kell fejezniük.

Az utcára szorulva

A bhópák valaha a maharadzsa énekmondó zenészei voltak, majd a helyi és környékbéli híreket, fontos eseményeket énekelték meg, s adták tudtára az újságot olvasni nem tudó, kíváncsi közönségnek. Ezt a szolgáltatást pedig néhány rúpiával jutalmazták. Nap-

jainkra a pénzszerzés, a megélhetés efféle lehetősége megszűnt. Már nincs rájuk szükség, hiszen az információáramlás gyökeresen átalakult.

A városi utcákat és forgalmasabb helyeket járják, turistáknak próbálnak saját készítésű hangszereket, esetleg CD-ket eladni vagy muzsikálni – több-kevesebb sikerrel. Az ide látogató külföldiek 99%-a mindezt alig értékeli, hiszen nem ismerik a helyi zenét, s nem érzik, hogy e zenészek milyen zenei tradíciók megőrzői-átmentői. Jóllehet, sok látogató számára az indiai utca gyakran igencsak fárasztó hely, gyorsan túltelítődhetünk az ingergazdag helyzetektől, ám az elutasításnak a legkülönlegesebb dolgok is áldozatul eshetnek. A turisták legtöbbször rémült ábrázattal, fejvesztve menekül, mikor Papu ragyogó arccal, csillogó szemmel megpróbálja felajánlani nekik az egyik legarchaikusabb rajastháni zenei stílus meghallgatását – néhány rúpia reményében. Sokan oda se mernek pillantani a rémültől, hogy valaki ismeretlenül csak úgy leszólítja őket. Persze vannak, akik meghallgatják, de eszük ágában sincs a zsebük mélyére nyúlni.

BOKALÁNCOT ÁRULÓ, éneklő bhópik a pushkári tevévásárban

A Phad dalnokai

Az énekeket s a mesterséget apjától, nagypapjától és nagybátyjaitól tanulta-örökölte. Ők még rendszeresen jártak előadni az uralkodói udvarokba s az egyszerű falvakba is a „Vászonnal”, a Phaddal, melyen a hős mártír Pabudzi maharadzsza élettörténete szerepel, művészi felfestve (ami ma az év legnagyobb részében az elkerített házioltár-szekcióban, a fa alatt várja a jobb idők eljövetelét).

A rajastháni világban mély tisztelet övezi Pabudzsit, s ez különösen igaz az állattartó raika és rebari törzsekre, mivel az ő vagyoniuk, gazdagságuk a lábajósok: tevék, szarvasmarhák, bivalyok, juhok, kecskék. Számukra valósággal létfontosságú Pabudzi maharadzsza támasza. Ha megbetegszik a jószág, hozzá imádkoznak: füstölőket, olajmécseket gyújtanak, majd az oltárról a hamut vizes edénybe teszik, és azzal hintik be a beteg állatokat, azok pedig Pabudzi áldásával meggyógyulnak.

Amennyiben ez nem segít vagy nagyobb jár-

PAPU FELESÉGE, SONY DEVI BHOPI ÉS NŐVÉRE a konyhában csaját főznek saját, házi kecsketejéből a vendégeknek

vány, szerencsétlenség üti fel a fejét egy közösségben, a bhópákat hívják segítségül, s ők jönnek a hosszú, mobil vászonnal, a Phaddal. A nomádok világában ez a „mozgó templom” fogalmával egyenlő. Mivel Pabudzi hívei félnomád pásztorok, s az állatok miatt nem tudják megoldani a templomba járást, ezért a templomot rendelik helybe, amikor különös szükségük van az istenek segítségére.

Papuék ma már évente csak egyszer-kétszer járnak a tevépásztor rebarikhoz és raikákhoz énekelni-zenélni, néha tevéket vagy más állatokat gyógyítani zenéjük s tudományuk segédelmével. Ám kizárólag ebből igen keserves lenne a megélhetés.

SZÖVEG ÉS KÉP: KÁSA BÉLA

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

Ha a cikk felkeltette érdeklődését, az STA Travelnél kedvező árú repülőjegyeket talál, megbízható és olcsó szállásokat foglalhat, számos kaland- és felfedezőútra közül választhat – és a CareMed biztosítást se felejtse el!

„Bájos volt és barátságos, teli kitűnő kocsmákkal és legális anyaggal. Ha még egy hétig időzünk ott, nem kizárt, hogy máig a pályaudvar előtt ülök egy gitárral és egy-két gyerekkel, akiket Napsugárnak meg Pintyökének hívnak. Komolyan, nem sokon múlt.”

(Bill Bryson: Amsterdam)

⊕ SZÖVEG: KOKAS ANNA, KÉP: SÜVEG ÁRON

amszterdam

a liberalizmus örök szövetségese

KÉTSÉGKÍVÜL A VILÁG LEGÉRDEKESEBB NAGYVÁROSAINAK EGYIKE. Tömegek rajonganak érte, és éppoly sokan illetik kritikával. A csatornái után Észak Velencéjének is becézett Amszterdam etnikai olvasztótégely, igazi „multikulti” társadalmi struktúra színtere. Majdnem 180 ország képviselői élnek itt, mindenféle vallás, hit és életstílus békésen megfér egymás mellett. Az egyes társadalmi érdekek mindegyikét tiszteletben tartják, így alakult ki a polder-modellnek nevezett, konszenzuson alapuló döntéshozatali gyakorlat a gazdaság- és szociálpolitikában. (Maga a fogalom Hollandia tengerszint alatt fekvő, természettől elhódított földterületeinek [polderek] tulajdonosi közösségi alapon nyugvó védelméből ered.) A hollandok tisztelik az embert, mégpedig olyannak, amilyen. Itt mindenki az lehet, aki akar, és bátran kimondhatja gondolatait.

Ám a bírálók előszeretettel festenek a holland városról – mint a nyitottság kiteljesedésének legékeesebb példájáról – riasztó képet. Mintha az az ördögtől való lenne, ahol az erkölcsnek és tisztességnek nyomát sem találni. Valóság ez vagy pusztán rágalom? Távolodjunk el a hosszú idő óta tartó ideológiai vita sodrásától, és néhány kérdés megválaszolásával pillantsunk a felszín alá! Milyen tényezők tették Amszterdamot a tolerancia 21. századi etalonjává? Hogyan lett ez a földrajzi szempontból meglehetősen törekeny város az évszázadok során egyre több társadalmi csoport menedéke?

JOBBA A KESKENY

A néha már kórosan karcsú házak ötlete nem a tudatos várostervezők rajzasztalán született. A folyós talajra való építkezés máig egyetlen módszere a cölöpalapozás.

A méretes fatörzseket (ma inkább fémből készült oszlopokat) azonban komoly feladat több méterre jól leverní, a házak a régmúltban ezért gyakran megsüllyedtek.

A városvezetés ezt meglegelve törvénybe foglalta, hogy központosítja a cölöpverést, mindezt pedig rendes sarcot szedett az építkezni vágyóktól. Az adót a ház szélességével arányosították, így nem meglepő, hogy sokan döntöttek a keskeny mellett

RINGÓ KÉNYELEM

Virágos udvar, rendes hajó – ahogy helyi megfogalmazásban tartaná a mondás. Kerti törpék pihennek békésen az Oudeschanson ringatózó lakóhajó tetején, Amszterdam belvárosában

Múltbéli gyökerek

Amszterdam már akkor liberális világlátással igazgatta magát, amikor ez a fogalom még nem is létezett. A területet a 12. században sikerült lakhatóvá tenni, a régészeti anyag ekkortól igazolja a halászok alkotta település meglétét. Az első hivatalos okirat, mely említi a város nevét, 1275-ben kelt. A város életében szerény szerephez jutott a feudális hagyomány, a helyi hatalmi viszonyok alakulása miatt a hűbéri függés csak ceremonális szinten nyilvánult meg. Az amszterdamiak teljesítették az elvárt formáságokat, de ezen túl saját belátásuk szerint alakították sorsukat. Mi sem szemlélteti ezt jobban, mint a város első címere: egy hajó, melyet egy harcos (a kastély szerepében) és egy kereskedő (a város szerepében) közösen kormányoz, a hűséget szimbolizáló kutya alakjával kiegészülve. Ez a szemlélet fejlődött a későbbi századok során odáig, hogy a központi kormányzat számára a rendfenntartó és a kereskedelem szabadságának kereteit biztosító szerepet jelölték meg elsődleges fontosságúnak.

A késői alapítás dacára a város ugrásszerű fejlődésnek indult, ami feltehetően a nagyszámú fríz lakosságnak volt köszönhető, akik a kora középkorban az északi-tengeri szállításban voltak érdekelték. A holland kereskedők szép sorban kezükbe vették mindent, amit csak szerte a világban adni-venni volt érdemes. A művelés alá vonható földterületek kicsinyisége miatt a földbirtokos arisztokrácia aránya és politikai súlya elenyészett az egyre terebélyesedő kereskedő középosztályéhoz képest. A szabad áruforgalom révén mind több szegény család emelkedett tehető sorba, a társadalmi tapasztalat ezért az volt, hogy érdemes küzdeni, mert tehetség és némi szerencse segítségével bárkinek lehet jobb élete, függetlenül attól, milyen körülmények közé született.

Innen eredeztethető az Európában általános születési előjogok által mereven tagolt társadalmi felépítménynél jelentősen lazább szociális normarendszer. A kereskedő ugyanis olyan furcsa „képződmény”, aki folyton-folyvást csak a bevételei növelését lesi, sem ideje, sem energiája nincs holmi „vallási hisztériákra”, amik a 16. századtól elborították Európát. Világnézete eleve az anyagi dolgokra fókuszál, míg a transzcendentális háttérbe szorul, így az amszterdamiak többségi kereskedőtársadalma kevésbé aggódott az egyházak által bűnösnek titulált cselekedetek túlvilági következményei miatt.

E gondolkodásmód azonban nem csak a 19. század közepén kezdődő városrendezésre volt hatással, de a század első felére kialakult kellemetlen állapotok kialakulásában is szerepet játszott. Akkor ugyanis az ipar nagyarányú térnyerése ellenére nem voltak központi szabályozások, így a mind jobban összezsúfolódó tömegnek egyre egészségtelegebb és kellemetlenebb viszonyok között kellett élnie. A gyárak eleinte a városközpontban kaptak helyet, ahová korszerű tömegközlekedés hiányában is könnyen eljuthatott a napi 10-14 órát robotoló olcsó munkaerő. A csatornába öntött szemét és fekália bűze elviselhetetlenné vált, sőt a kolera is állandó vendég volt a nyári hónapokban. A légszennyezés a század közepére olyan mértéket öltött, hogy a levegőt elborító korom miatt képtelenség volt a mosott ruhát a szabadban szárítani.

Tenni kellett valamit, de a folyamat a probléma mérete ellenére akadózott. Míg más, jóval kisebb költségvetésből gazdálkodó kormányzatok hatalmas összegeket áldoztak fontosabb városaik korszerűsítésére

HÉTVÉGI SZERELÉS

Régi idők emlékét idézi a pillanat, amikor a teraszról kihajolva leshettük, ahogy a szomszéd a család szeme fényét mossa, polírozza, szerelgeti, generálja. A kis Polskit és a Trabantot itt csónakok helyettesítik, a ház előtti parkolót pedig iszapos csatorna váltja (jobbra)

HIDAKAT A MAGASBA!

Vasúti híd nyílik föl a központi pályaudvar mellett, Amszterdam belvárosában. A város hídjai szinte folyamatos mozgásban vannak, hogy egyaránt utat engedjenek az állandó szárazföldi és vízi forgalomnak

Kulturális egyveleg – Építészetének köszönhetően Amszterdam azon kevés nagyvárosok közé tartozik, melyre az ékszerdoboz jelző ugyanúgy igaz, mint a modern metropolisz. Egyfajta középkori olvasztótégely, mely éjjel buja és romlott, míg nappal mindenki számára mézeskalácsarcát mutogatja. A csatornákra alapuló városszerkezet nem csak romantikussá, de kimondottan csendessé is teszi Amszterdamot. A főbb csatornavonalak a 17. század első felében épültek, koncentrikus félkörök formájában

és szépítésére, addig Hollandiában fel sem merült, hogy egy városi közösség saját környezete élhetőbbé tételéhez az államtól kérjen anyagi segítséget. Sőt mi több, ahogyan Geert Mak találóan jellemezte a városképet: „Amsterdam a megtestesült antimonumentális”. Hollandiában, ahol mindenki saját képességei és szerencséje révén érvényesülhetett, egész egyszerűen sem a központi kormányzat, sem a társadalom részéről nem merült fel a hatalom erőfitogtatásának igénye. Ez a társadalom a maga diszkrét gazdagságával szép csendesen formálta városait olyanra, hogy azok a gyarapodás érdekeit szolgálják.

Az amszterdami beruházásokat is túlnyomórészt magánbefektetők finanszírozták és irányították. A városvezetés ugyan megfogalmazott általános irányelveket – például az utcahálózat tekintetében –, ám ezeket láthatóan felülírták a pénzemberek pillanatnyi érdekei. Az anyagi hasznot minden más szempont elé helyező építési vállalkozóknak szándékában sem állt az egységes városkép kialakítása – igaz, erre kvalitásaik hiányában amúgy sem lett volna esély. A heterogenitás mégsem kelti a rendezetlenség érzetét, mert bár szembetűnő az átfogó városrendezés hiánya, mindez – az épületek küllembeli puritánsága révén – amolyan mértéktartó káosz élményét nyújtja. Így alakult ki az első pillantásra felismerhető városkép, amely a 19. századi liberalizmus sokrétű, mégis kiegyensúlyozott városépítészeti modellje.

Élet – két keréken

A város lakóinak több mint fele használ napi rendszerességgel biciklit. A szűk utcák és a csatornák által uralt terep éppoly ideális a kerékpárnak, mint amennyire alkalmatlan az autóforgalomnak. Kora reggel nem csak gyerekekkel óvodába kereköző apukák, hanem munkába igyekvő, öltönyös urak és parfümfelhőben úszó, kosztümös hölgyek tömegei jelennek meg gyakran leharcolt biciklijükön

Van még egy hely...

A központi pályaudvar környékén majdnem 8000 bicikli számára van elegendő parkolóhely. Emeletes, hajóra helyezett, őrzött, nyitott és fedett bringaparkolók szolgálják ki a folyamatos kerékpáros-áradatot. Amíg meg nem szokjuk, inkább tűnhetnek vashalomnak, mint rendezett és kezelhető rendszernek. Persze néha tényleg lehetetlen kihalászni azt, amivel reggel leparkoltunk. Rádásul van egy figyelmeztető holland mondás is: „Ha ellopják a biciklidet, ne szomorkodj, lopj egy másikat!”

Tág túrés

Kifejezetten érdekesek a tolerancia – a modernitást időben megelőző, hatékonyságában mégis meghaladó – megnyilvánulásai. És túl azon, hogy a békés együttélés szempontjából mindez kimondottan előnyösnek bizonyult, még jelentős anyagi haszonnal is járt a helyiek számára. Menedéket keresetek (és találtak) a vallásuk miatt üldözöttek: a 15. századtól folyamatosan érkező zsidókhöz a nagy vallásháborúk időszakában hugenották tömegei is csatlakoztak, de folyamatosan jöttek diákok és nézeteik miatt menekülő tudósok is. Ők pedig tudást és szakértelmet hoztak magukkal, mindezzel pedig új otthonukat gyarapították. Csak egy példa a nyitottsággal járó haszonra: a nyomdaipar kifejezetten jól élt abból, hogy itt mindent ki lehetett adni. Az eretnek vagy szélsőséges irodalom kinyomtatása, majd külföldre csempészése egy egész iparágat virágoztatott fel.

A nők társadalmi megítélése is rendhagyó volt. A feleségek sokkal kevésbé voltak férjeik akaratának alárendeltjei, mint akkoriban a kontinens más részein. Amszterdamban például a 17. századtól bűncelekménynek számított a feleség fizikai bántalmazása. Az Egyesült Tartományokban a fiatal és egyedülálló hölgyek kíséret nélkül, szabadon járhattak-kelthettek, és társaságban is éppoly fesztelenül vehettek részt a beszélgetésben, mint férfitársaik. A szabad mozgáshoz az is hozzájárult, hogy a kor viszonyaihoz képest hatékonynak számított a polgári szervezetek által teljesített járőrszolgálat, a közbiztonság mellett pedig a közvilágítás is kielégítő volt.

Természetesen bíráló hangok mindig akadtak – elsősorban az idelátogató külföldi arisztokraták részéről, akiknek rögvest szemet szúrt az „illendő” társadalmi hierarchia hiánya. Több beszámoló kifogásolja, hogy ruházatuk és viselkedésük alapján nem lehet egyértelműen megkülönböztetni a szolgálóleányokat úrnőiktől. Értetlenül álltak azzal a jelenséggel szemben is, hogy a katona vagy a nemes nem részesül megkülönböztetett bánásmódban.

Prostitúció

Talán leginkább a prostitúció kérdésének kezelése szemlélteti legjobban az önkép szenvedélyes függetlenségét. A legősibb mesterséggel kapcsolatos attitűdök terén is megmutatkozik a helyiek pragmatizmusa, mondván, ugyan miért tiltsunk valamit, ami – így vagy úgy – mindenképp jelen van? Ha büntetjük, ha nem? Ha engedélyezzük, ellenőrizhetővé, akár szabályozhatóvá is válik. Ennek első hi-

vatalos megfogalmazása egy 1413-ban kelt rendelet, mely kimondta, hogy egy olyan nagyváros, mint Amsterdam, nem működhet „lotyók” nélkül, ezért a prostitúciót nem lehet teljesen megtiltani.

A prostituáltak a 15. századig kizárólag a városfalon kívül, a polgárságtól térben is elhatárolva üzhették hivatásukat. Tekintettel arra, hogy a klientúra zömében a kikötőben dolgozókból verbuválódott, később a dokkok körüli negyedekbe is bebocsátást nyert az üzletág. A türelmi negyed a 16. század végén találta meg jelenlegi helyét a Damstraat környéki utcákban, bár akkortájt a mainál jóval szűkebb területre korlátozódott. Az üzlet persze akkoriban kimondottan diszkrét körülmények között folyt, általában a kijelölt kocsmák hátsó vagy emeleti helyiségeiben.

A kijelölt körzetek már a 17. századi útikönyvekben is „turistalátványosságként” szerepelnek, ahová az ideérkező férfiembernek „kötelező” ellátogatnia.

MÁSNAPOSOK

Az amsterdami éjszakától megmámorodott fiatalok pihennek a Nemo Science Center tetején elhelyezkedő panorámabár teraszán. Az autópálya kivezető szakasza felett terpeszkedő ikonikus épület tetejéről csodálatos panoráma nyílik az amsterdami belvárosra

ÉLET A KIRAKATBAN

A várost járva nemcsak a meglepő dolgokat rejtő dizájnkirakatok vonzzák a szemet. A rendkívül nyitott társadalom mintha a kirakatban élné az életét. A hatalmas ablakoknak köszönhetően egy csatorna mentén haladva egyaránt a látóterünkbe keveredhet az éjszakai örömlányok és kuncsaftjaik élete, de a felettük egy emelettel békésen vacsorázó család is

FIÚK A FLASZTEREN

Javarészt magyar tagokból verbuválódott break táncscsoport szórakoztatja a nagyréműt a Leidsepleinen, a híres Bull Dog Coffee Shop előtti téren. Folyamatos az urbánus Ki-mit-tud?

Homoszexualitás

Amsterdam minden kétséget kizáróan a homoszexuálisok egyik 21. századi menedéke, és feltehetően előrevetítője a jövőbeli melegkultúra sziluettnének. Melegbárok, -szórakozóhelyek mindenütt vannak a világon, itt azonban a látogatósereg nem korlátozódik a célközönségre. A heteroszexuálisok egyáltalán nem határolódnak el a létesítményektől, mivel a középosztálybeli fiatalok zöme nem ítéli el, és legkevésbé sem tekinti deviánsnak a szexuális másságot. Épp ezért nehéz lenne külön melegkultúráról beszélni, mert az mára már beágyazódott szegmense a sokszínű amsterdami kulturális egyvelegnek.

Kábítószer

Valahányszor felmerül a könnyűdrogok legalizálásának kérdése, a „holland példa” rögtön a figyelem középpontjába kerül. A kenderszármazékok fogyasztása 1953-ig legálisnak számított, a szabályozás pedig a drogturizmus korai megnyilvánulása okán vált szükségessé, mégpedig erős amerikai nyomásra! Az árusítóhelyek elsődleges vevőkörét ebben az időben ugyanis a Németországból idelátogató amerikai katonák jelentették. A fogyasztás az 1960-as évekig csak nagyon kevés embert érintett, elsősorban gyógyászati célra használták, az orvosilag ellenőrzött eseteken kívül pedig csak marginális csoportok körében volt jellemző. Az eleinte ópiumra és marihuánára korlátozódó drogfogyasztás akkor merült fel problémaként, amikor a hippimozgalom keretében fiatalok tömegei utasították el a szülői kultúrát. Ráadásul a komolyabb egészségkárosító következményekkel fenyegető szerek is megjelentek a piacon: 1965-ben az LSD, 1972-ben pedig a heroin. A kormányzat az 1976-os Módosított Ópiumtörvényben engedélyezte a kenderszármazékok használatát, kokain vagy heroin birtoklásáért azonban akár 16 éves börtönbüntetést is kiszabhattak. Az elmúlt 40 évben az Európában páratlan engedékenység mellett példaértékű eredményességgel vívják a harcot a kóros függőségek ellen, komoly pénzt szánva a rehabilitációs helyek fenntartására. A Konzultációs Központoké (CAD) a kulcsszerep, melyek elsődleges feladata a tájékoztatás és szükség esetén az orvosi segítségnyújtás. Hatékonyan működik a rehabilitáltak társadalomba történő visszaillesztését célzó szociális program is.

A kenderszármazékok kereskedelmét a hatóságok szigorúan ellenőrzik, és csak a kijelölt árusítóhelyeken, az úgynevezett „coffeshop”-okban engedélyezik korlátozott mennyiségben. És talán meglepő tény, hogy az Európai Unió tagállamai között a nyilvántartott drogfüggők aránya Hollandiában a legalacsonyabb (és az első számú kritikus, az USA adatai jóval meghaladják ezt).

E működő rendszert az új holland kormány 2012-ben törvényi szabályozással próbálta megváltoztatni, mondván, a kiterjedt drogturizmus, illetve a virágzó csempészet kártékony az országra nézve. Mivel a coffeshopok forgalmának 90%-át a turisták jelentik, az új törvényjavaslat szerint pedig kizárólag helyi lakosok kaphatnának vásárlási jogot, a szabályozás az egész ágazat összeomlását – ezzel együtt pedig évi több százmillió euró adó kiesését – vetítette előre. A társadalmi nyomás mellett vélhetően ez is szerepet játszott abban, hogy végül Amsterdam polgármestere, Eberhard van der Laan 2012 decemberében bejelentette, hogy mégsem vezet be a turistákat kizáró szigorítást, inkább az iskolákban történő marihuánafogyasztás visszaszorítása érdekében tesznek lépéseket.

BŰNÖK ÚTJA

A vöröslámpás negyed és egyben Amsterdam legkeskenyebb utcája a Trompettersteeg, mely a buja örömeiket rejtő vitrinek és függönyök világát köti össze a polgári lakónegyeddal, bejáratában a város egyik legismertebb coffeshopjával

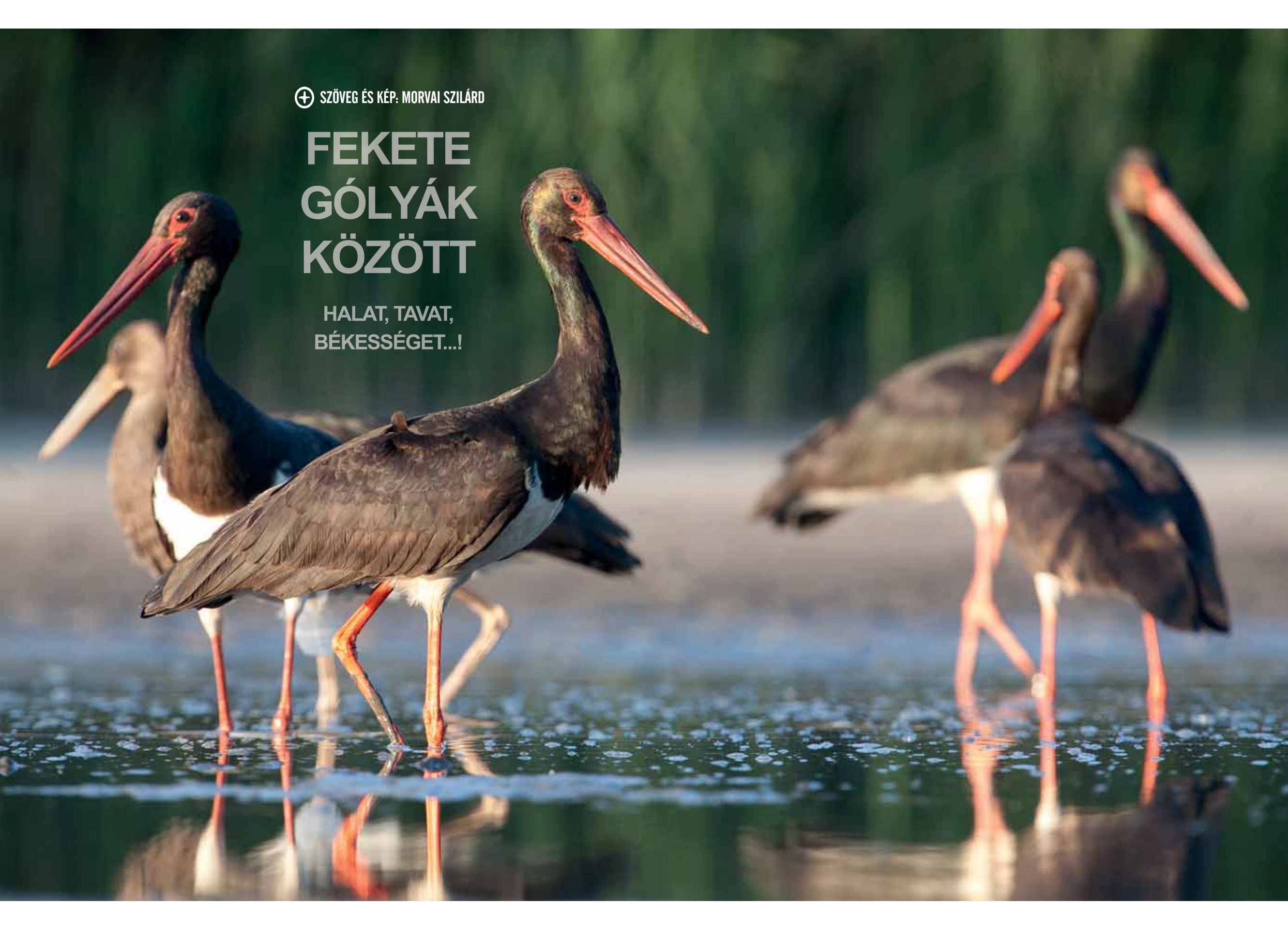
CENTNYI DALLAMOK
Vándormuzsikusok igyekeznek összezenélni a napi betevőt a Királyi Palota oldalában meghúzódó heugróban (balra fent)

A nyitottság, a tág tűrés, a szabad gondolkodás és a velük kéz a kézben járó, konszenzuális alapokon nyugvó társadalmi működés a város esetében összességében sikeresnek tekinthető. Amszterdamot fennállása óta mindig jó helyre vetette a világtörténelem sodra. Fejlődése szinte töretlen volt, ám nem tudni, hogy ez az evolúció meddig folytatódhat. Gyakran vetődik fel a kérdés, hogy a nagyrészt konvencionális társadalmi rendszerekből ideseregülő idős emberekkel nem borítják-e fel a tolerancia vezérelte rendszert? A 14. század óta időről időre újabb kihívásokkal kellett megbirkózniuk az amszterdamiaknak. Az a jövő kérdése, hogy a 21. század posztmodern kihívására is képesek lesznek-e a tőlük megszokott rugalmassággal reagálni?... ☺

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: MORVAI SZILÁRD

FEKETE GÓLYÁK KÖZÖTT

HALAT, TAVAT,
BÉKESSÉGET...!

Miközben jóformán nincs ember, aki ne látott volna villanyoszlop vagy kémény tetején büszkén fészkelő gólyapárt, a pompás gázlómadár sötét tollú rokonáról sokan azt sem tudják, hogy létezik. Mentésükre legyen mondva, a fekete gólya korántsem olyan gyakori, és abban is különbözik fehér társától, hogy az embert messziről kerüli. A hazánkban fészkelő, csekély egyedszámú populáció inkább ártéri, folyók menti erdőkben húzza meg magát, vagy jobb híján halastavak „farvizén” igyekszik kifogni a napi betevőt. A Tisza szabályozása és a modern kori mezőgazdaság megjelenése előtt szebb időköt látott madarak természetes élettere mindjobban karcsúsodik. Hála a természetvédelemnek – no és a gólyák leleményességének –, hazai fészkelőállományuk stabil, de a faj hosszú távú fennmaradása érdekében még bőven lesz tennivaló

A MADARAK GYAKRAN SZABÁLYOS SORBA rendeződve pásztáznak át egy-egy nagyobb vízfelületet, és ha van az adott élőhelyen elegendő táplálék, akkor ritkán kerülnek egymással összetűzésbe

MIT SZERETÜNK A MADARAKBAN? Toll fedi őket, csőrük van, fészket építenek, tojást raknak, és tudnak repülni – mondanák a legtöbben. Közelebbről szemlélve őket, eluralkodhat az érzés, hogy tollas barátainknak mindig jár a fejében valami. Sosem fogjuk megtudni, pontosan mi az, mégis tudnunk kell, mi az az erő, ami nap mint nap mozgásba lendíti őket, és végigkíséri akár több ezer kilométeres útjukon.

Ébredés

Nyári éjszaka. Magamtól ébredek, hajnal három óra van. Fekete gólyákkal van randevúm – kár, hogy ők erről mit sem tudnak. Három hónapja megy ez így, heti három alkalommal, de a madarak minduntalan „lefújják” a találkát. Zárt világukba – ha van is annak az emberével közös területe – bizonyosan nem könnyű bepillantani.

Szerencsére ezen a sekély vizű halastavon mindig van élet: cankók, gémekek, récék, hattyúk és megszámlálhatatlan énekesmadár népesíti be, nem beszélve a ragadozókról.

A tórendszer vaskerítésén nyirkos lakat várja, hogy elfordítsam benne a kulcsot, és az ember alkotta mesterséges környezetből átlépjek a természet letisztult világába. A nyíló kapu zaját a számtalan, itt

költő madárfaj megszámlálhatatlan egyede harsogja túl, a közelgő napkelte parancsszavára reagálva. Némelyek a vízfelület közel felét borító nádasban, mások a parti iszapban vagy éppen a nyílt vízben kutatnak táplálék után. Rövid utam a harmatos, méteresre nőtt selyemkórón át a lesig vezet, itt várom mai látogatóimat, köztük remélhetőleg a feketéket is. Napkeltéig ülök, és mélyen magamba szívom a hajnali tó illatát, amelyben a csalán, a bodza és még ki tudja, hányféle növény illata fonódik egybe.

MÁSODIK ÉVES, ÁTSZÍNEZŐDŐ FEKETE GÓLYA
– a háttérben nagy kócsagok és egy fiatalabb, idei kelésű fajtársa

Az egymást érő, forró nyári napok nyomán egyre jobban csökkenő vízszint tovább duzzasztja a madársereget. A halgazdaság tulajdonosai, Dani és Miki bá' kitaró munkával etetnek a tavakon. A mindjobban apadó vízbe szórt takarmány több százezer első nyaras és idősebb hal túlélését segíti. A gémfélék és a gólyák már tudják, hogy hamarosan itt az ő idejük.

A lesben ülve várolok. A ragyogó napkelte után elsőnek egy szürkegémcsapat teszi tiszteletét. Komótosan mozognak a vízben, dárdszerű csőrükkel

néha kivisznek egy-egy halat. Mikor később a kérdést – ugyan, mit szól ehhez? – a halgazdaság tulajdonosának szegezem, Miki bá' bölcs mosollyal az arcán csak ennyit felel:

– Hadd egyék, nekik is élni kell valahogyan.

Mi kell ahhoz, hogy egy halastó-tulajdonos megtúrje, mi több, szeresse a fáradságos munkával fenntartott halállományt dézsmáló madarak szájait? A természet ereje és szépsége előtti főhajtás és némi bölcsesség.

A CSEH KÖZTÁRSASÁG TERÜLETÉN GYŰRÜZÖTT második éves madár, a jellemző, élénkvörösbe hajló csőr- és lábszínnyalattal

KITÁRT SZÁRNYÚ, ÖREG MADÁR zsákmányszerzés közben

A fekete sereg – megtúrt rapsicok

A Nap még alacsonyan jár, mikor nagy madár árnyéka vetül a les belső falára. Végre! Egy fekete gólya csobban a vízbe, lassan összecukja méretes szárnyait, és figyelni kezd. Néhány másodperccel később fajtársai is a vízre ereszkednek; az öreg tollú madár után a második éves, átszíneződő és a fiatal, idei madarak is megérkeznek. Rövid nézelődés után vad, kaszáló mozdulatokkal el is kezdik nyelni a vizet.

Van idő elmerengeni e pompás madarak tökéletes felépítésén. Kecses lábukkal 30-40 centiméteres vízben, iszapban is könnyedén közlekednek. Hosszú, hegyes csőrük lehet halálos dárda, vagy tetszés szerint méretes kanál, amivel a kisebb vízi élő-

lényeket szűrik ki. Hosszú, ámbár viszonylag keskeny szárnyuk akár 1000 méter feletti magasságba is felrepíti nemritkán kétméteres fesztávolsággal büszkélkedhető gazdájukat.

Egyikőjük színes gyűrűs jelölést visel – talán minden huszadik lábán látható ilyen –, adatot szolgáltatva a fajról, vonulási szokásairól. Már cseng is a fülemben az ornitológusok szájából sokat hallott mondat: „Jó adat”. Ezzel a megkerüléssel – így nevezik a jelölt madár gyűrűjének leolvasását – egy több mint egy hónapon át tartó kihívás is kezdetét veszi: vajon hány különböző gyűrűt tudok majd leolvasni?

Táplálkozó, fiatal madarak

Szinte paradicsomi a hely, s ezt a helyi védelem is erősíti: ez főként abban nyilvánul meg, hogy a már lehalászott tavakról a madarakat sohasem riasztják el. Így a tómeder napközben táplálkozóhely, éjszaka pedig megfelelő védőbástya például a területen portyázó rókák ellen. A maradék halon és más vízi élőlényeken naponta negyven gólya (és mintegy ötven szürkegém) lakik jól. És a táplálékellátottság igen fontos kérdés – a nyár végétével ugyanis több ezer kilométeres utat kell megtenniük. Miközben együtt élek e madarakkal, talán éppen a gyűrűzött példányok láttán, hatalmába kerít az érzés, hogy nem csupán a faj, de az egyes egyedek sorsáért is felelősséggel tartozunk.

Száraz tónak nedves partján...

A 2012-es szélsőséges időjárás – a szokatlan nyári meleg és a hónapokig tartó csapadékhiány együttese – országszerte tetemes károkat okozott. Míg az előző év augusztusában méretes belvízfoltok tarkították a földeket, most a tórendszeren már májusban volt olyan tó, amit nem lehetett üzemeltetni. A kiszáradástól veszélyeztetett tóban a halállomány védelme nehezen megoldható problémát jelent. A meleg nyári napok és a csapadékhiány a tápláló patakokat is elapasztotta. A pocsolányira zsugorodott vízben mégis hemzseg az

apróbb és nagyobb hal: Miki bá' gyakran a lessáram mellett pár méterrel lódítja be a nagy vödör torkát a zsebkezdőnyi vízfelületre. Augusztusban a megmaradt, de szerény méretűre töppedt, úgynevezett hármastavon kénytelen volt vízforgatással enyhíteni a hajnali órákban jelentkező oxigénhiányt. Így tudta biztosítani a túlélést a lehalászásig, aztán a tórendszer lassacskán teljes terjedelmében elmocsarasodott. És ha az aszály még nem lett volna elég nagy csapás, a tórendszer területén víz nélkül maradt zsilipekből sorra kezd-

tek eltűnedezni a nagyméretű öntöttvas zsilipszűrők. A fémtolvajok ellen az éjszakai ellenőrző portyák is hiábavalónak bizonyultak.

A titokra, hogy mi jár a gólya fejében, nem lettem meg a választ, pedig gyakran néhány méternyire is a közelemben merészkedtek. A zsilip előtt álló, öreg tollruhás fekete gólyára visszagondolva azonban az jut az eszembe: lám, egy ilyen félnk, rejtőzködő madár is képes jól érezni magát a civilizáció közelében, ha békén hagyják. Ez pedig sokkal fontosabb, mint bármilyen gondolatolvasás... ☺

FIATAL, IDEI FÉSZEKALJBÓL SZÁRMAZÓ MADÁR
egy törpeharcsa társaságában. Jól megfigyelhető a fiatal egyedek zöldesbarna csőr- és lábszíne

TÁPLÁLKOZÓ, ÖREG TOLLAZATÚ GÓLYA
Csőre és szemkörnyéke élénkpiros. Ilyen esetben a megfigyelő biztos lehet abban, hogy egy legalább harmadik éves vagy annál idősebb madárral van dolga

A 100 ÉVES NAGYSZIKLA ÚJ ÉLETE

Vajon hogy kerül egy 34 méteres sziklaszirt a Pesti-síkságra? Ami ráadásul a Keleti-Kárpátok Hagymás-hegységében magasodó Egyeskö „testvére”? Mióta és miért tornyosul a Városliget szélén, a vasúti vágányok és az állatkerti kifutók fölött? És vajon mit rejt a mélye?

⊕ SZÖVEG: BUGYA BRIGITTA, KÉP: SZESZTAY CSANÁD

AZ ERDÉLYI EGYESKŐ CSÚCSAIRÓL PONTOS FELMÉRÉSEKET KÉSZÍTETEK A GEOGRÁFUSOK, hogy a természeti előképet minél élethűbben tükrözze az állatkert műsziklája

„Amikor 1994-ben az állatkertbe érkeztem, a szikla alapota annyira rossz volt, hogy a belsejében dróthálót kellett kifeszíteni, nehogy a fejünkre essenek a tönkrement sziklahéjazatból leváló fél kiló és fél mázsa közötti törmelékdarabok. A sziklabelső hiába volt hatalmas – korábban lovardaként, céllövöldeként és korszolypályaként is működött –, nem tudtuk hasznosítani” – mondja az igazgató, Persányi Miklós.

A budapesti állatkert 100 éves, az erdélyi Egyeskövet mintázó Nagysziklája azonban ma már új látványosság helyszíne. 3000 m²-en az „Élet” köré szőtt tárlatot láthatjuk egy nem mindennapi térben.

Sziklatörténet

Az 1866-ban alapított Pesti Állatkert területét és üzemeltetését a 20. század elején vette át a főváros. Ekkorra a szerény állatbemutató-megoldások már nem jelentettek kellő vonzerőt a városi polgárok számára, és a fenntartási gondokkal küzdő kert a bezárást fontolgatta. A millennium lázas építkezései más minőségű attrakciókkal kápráztatták el a virágzó nagyvárost, ezért a fővárosi törvényhatóság az állatkert nagyléptékű fejlesztése mellett döntött. 1909 és 1912 között gyökeres átépítés zajlott, s az élőlény-bemutató megszervezésével Lendl Adolfot bízták meg: az ő rendszertani elveket követő elképzelése egészen a rendszerváltásig meghatározta a fajok elhelyezését.

Annak érdekében, hogy az intézmény építészeti is Európa egyik leg színvonalasabb állatkertjévé lépjen elő, a magyar szecesszió meghatározó alakjai közül kimagasló építészeket – Kós Károlyt és Zrumeczky Dezsőt – kérték fel az állatházak megtervezésére. Ráadásul lehetővé tették, hogy a tervezők előzetesen külföldi példaképeket is tanulmányozzanak.

– A székesfőváros nagyvonalú befektető volt: négy milliárd aranykoronát különítettek el a célra, ami ma 12–15 milliárd forintnak felelne meg. Ez igen komoly összegnek számított akkor is – mondja Persányi Miklós. – Ez tette lehetővé, hogy a kor legnagyobb állatkertészeti újjátásának számító Hagenbeck-féle, a Hamburg-stellingeni Állatkertben

A NAGYSZIKLA MELLETTI RÉGI BIVALYHÁZ ÉS ZSIRÁFHÁZ is újra eredeti szépségében látható a Varázshegy projektnek köszönhetően

látott szárazárkos nagyragadozó-kifutókat és műsziklákat használó panorámabemutatókat átültethessék.

Mindez azért jelentett nagy előrelépést, mert így rácsok és ketrecek nélkül, természetesebbnek ható környezetben, ráadásul sokszor élőhely szerinti bontásban lehetett bemutatni a korábban veszedelmes fenevadnak számító, s addig kis ketrecben szorongó állatokat.

A sziklák élethű megformálásában a Királyi Földtani Intézet is segített. Számos természeti előképet vizsgáltak meg, míg végül az erdélyi Hagymás-hegység sziklatornyos Egyeskö-csúcsát választották alapnak. E mészkőorom stilizált változata lett az óriás műszikla. Persányi Miklós a Nagyszikla hatalmas méretét is megmagyarázza:

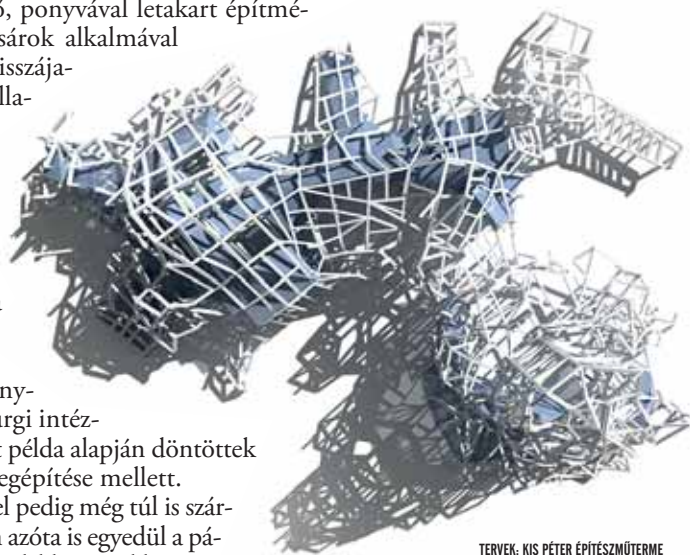
– Magasságát alapvetően az határozta meg, hogy mekkorának kellett lennie egy biztonságosan működő víztornynak. Ugyanis ebben helyezték el az állatkert 1910-ben tervezett víztornyát, egy 50 m³-es víztartállyal. Ezt azonban sohasem töltötték fel, mert mire elkészült, ideért a vezetékes víz...

MŰSZIKLA-HÁTTÉR

A hamburgi állatkertben megépült műszikláknak feltehetően azok a gerendavázból készült, majd sziklahatást keltő, ponyvával letakart építmények lehettek az előképei, melyeket vásárok alkalmával használtak a mutatványos-előadások kulisszájaként. A már tartós szerkezetből épített, állatok bemutatását szolgáló műsziklák ugyan felbukkantak a Zürichi Állatkert rendezésének terveiben is, ám ezek nem valósultak meg. Az 1907-ben megnyitó Hamburg-stellingeni Állatkert igazgatója, Carl Hagenbeck meglátta a tervekben rejlő lehetőségeket, és felépíttette a korszak nagy állatkert-építkezéseinek mintájává váló műsziklás panorámabemutatókat. A magyar építészek tanulmányútjaik során többször érintették a hamburgi intézményt, így minden bizonnyal az ott látott példa alapján döntöttek a budapesti, mesterséges sziklahegyek megépítése mellett.

Az építészeti-szobrászati teljesítménnyel pedig még túl is szárnyalták a németországi példát. Látványban azóta is egyedül a párizsi, Vincennes-i Állatkert két évtizeddel fiatalabb műsziklája vetekszik a Nagysziklával.

TERVEK. KIS PÉTER ÉPÍTÉSZMŰTERME

AZ ÉPÜLŐ NAGYSZIKLA szerkezete a magyar betonépítészlet egyik kivételes és korai példája. Itt még jól látszik a betervezett 50 m³-es víztartály helye

„HÁZ A HÁZBAN” – avagy építkezés egy sziklát mintázó, hatalmas tetőszerkezet belsejében (balra)

Kiváló betonépítmény – belső tartalom nélkül

Maga a szerkezet a korai magyar vasbeton-építészlet egyik legkülönlegesebb darabja: a 4700 m² alapterületen, 38 850 m³ térfogattal és 34 m-es csúcsmagassággal megépült szikla tartószerkezete rendkívül összetett, és külső kérének kialakítása is igen változatos. A statikusok ma már túlbiztosítottnak is tartanák azt a 2500 különböző vasbeton gerendát és oszlopot, melyet a sziklaformák alátámasztásához a századelőn beépítettek. A külső kérget portlandcement-rabícából alakították ki az eklektikus Budapest homlokzati díszsein edzett kőfaragó mesterek, akiknek munkáját geológusok és szobrászok segítették az élethű végeredmény érdekében.

A műszikla építését – az akkori pesti házak többségét messze meghaladó magasság, a lenyűgöző és vonzó látvány mellett – az is indokolta, hogy az állatkert kicsiny területét vizuálisan is tagolni kellett. Ezt ma is kiválóan szolgálja a két sziklaépítmény: az északi, gránittömböt mintázó Kisszikla és a mészkő- és dolomitformákat utánozó Nagyszikla. E tereptárgyak megakadályozzák, hogy az egyébként sík kert területe könnyen átlátható, átfutható legyen – megteremtik a kellő változatosságot a sétaútvonalak bejárása közben. Létüknek köszönhetően a park területét nagyobbak érezzük, hiszen több a felfedezésre váró rész.

A Nagyszikla 1912-re készült el, ám belsejének kiépítésére már nem maradt anyagi fedezet. Meghiúsult Lendl egyik nagy álma, hogy egy zoológiai múzeumot létesítsen a sziklában. A tényleges és méltó hasznosítást persze az is megakadályozta, hogy a szikla hőszigetelés nélkül épült.

A sziklafelújításra 2006 és 2008 között került sor. Ekkor – az amorf struktúra pontos felmérése után – a hálózatos repedezettségű külső kérget löttybarcsos vékonybevonattal látták el, míg a tartógerendákat speciális műanyagbeton keverékkel fedték, hogy a korróziós folyamatokat megállítsák. A szerkezeti problémák leküzdése után azonban még mindig ott volt a nagy hőingás megoldatlan kérdése, melyet végül Kis Péter Építésműterme a „ház a házban” elvvel, vagyis a szikla szerkezetétől független, de azt formailag követő belső megépítésével oldott meg, míg a fűtésről a Széchenyi fürdő fölös termálhője gondoskodik. „A Széchenyi fürdő 75 °C-os vizét 45 °C-osra kell hűteni, mielőtt a medencébe engednék. A hőkülönbösgét mi használjuk – 26 épületünkben. Amíg kint 0 °C feletti az idő, addig alig van szükségünk kiegészítő fűtésre” – mondja az igazgató.

A SZIKLA BONYOLULT TARTÓSZERKEZETE igazi kihívássá tette a belső tér kiépítését

Az Élet története – a szikla megismerésre hív

A Lendl Adolf által a sziklabeledőbe álmódott múzeum az állatkert egykori állatainak preparátumai mellett olyan egzotikus lények kitömött példányaikat is bemutatta volna, melyeket egy évszázada még nem tudtak állatkerti körülmények között életben tartani. Ráadásul akkoriban még sehol sem működött természettudományi múzeum, csak a Nemzeti Múzeumnak volt egy preparátumgyűjteménye, melynek példányaikat híres, magyar világutazók – mint Kittenberger Kálmán vagy az amerikai Vadnyugatot is megjárt Xantus János – küldték haza a múzeum számára.

Persányi Miklós azonban e százéves elképzelésen jócskán túlmutatót kívánt létrehozni.

– Minden modern állatkertnek van egy üzenete: a mi feladatunk az, hogy az embereknek – különösképp a városiakoknak – bemutassuk a természet sokféleségét és szépségét. De ezzel egy időben nem csak megismertetni akarjuk mindezt, hanem megszerettetni és a megvédésükre is megtanítani a látogatókat – gyerekeket, felnőtteket egyaránt.

Ez az üzenet az állatok kertbéli elhelyezésén is tükröződik, amely ma már a biogeográfiai elvet követve az életközösségekre, az élőhelyekre koncentrál, és ezek mentén mutatja be nemcsak őket, de még a velük élő emberi kultúrákat is. Mindemellé olyan természetvédelmi küldetés is társul, melynek

**A VARÁZSHEGY
BELSEJÉBEN
egy interaktív
science center
az Élet történetét
meséli el**

**A BUDAPESTI ÁLLATKERT
1910-ben megkezdett
átépítésének helyszín-
rajzán jól láthatóak a park
fontosabb tagolóelemei:
a tó és a két műszikla**

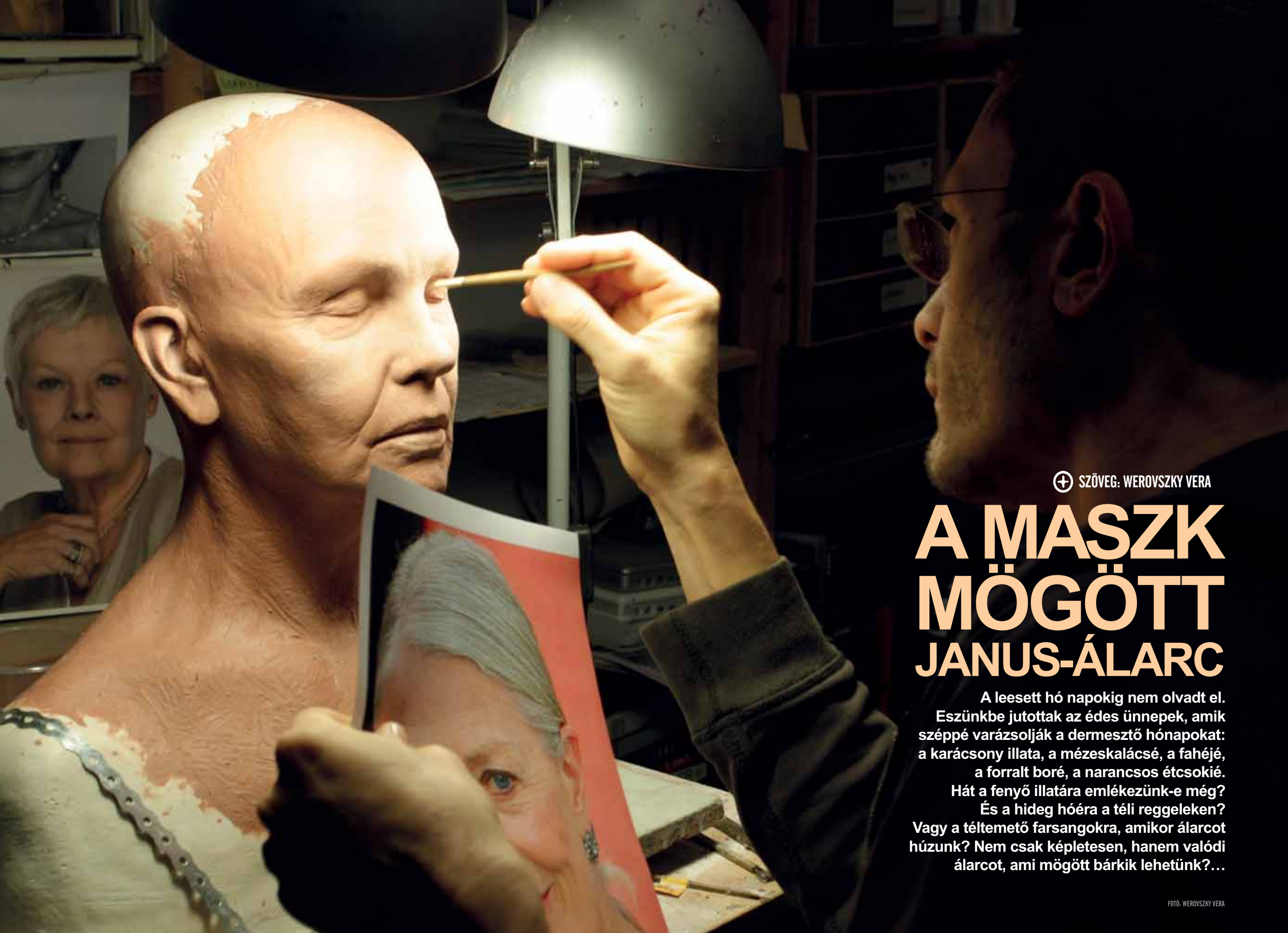

NAPJAINK NAGY TERVEI

Az ország leglátogatottabb kulturális intézménye – a Fővárosi Közgyűlés döntése értelmében – 2013 elején megkapta a szomszédos Vidám Park területét, kiterjedése így 60%-kal növekedett.

– Egy Pannon Park nevű attrakció-együttest tervezünk létrehozni: ennek két része a Magyar Mesék Kertje és a Pannon Ósvadon lesz majd – festi fel az igazgató a terveket. – A Meseparkba a magyar mesék állatai kerülnek, vagyis elsősorban háziállatok és a mi éghajlatunkon honos fajok, de természetesen a sárkányokat sem fogjuk kihagyni a történetekből. Ehhez felhasználjuk a régi, műemléki játékokat, mint például a Körhintát és a János vitéz Barlangvasutat is. A Pannon Ósvadon témája a mai Budapest területén 10 millió évvel ezelőtti élet. Az ősszállatok mai rokonai kerülnek majd ide, hiszen itt egykor ósvízilovak, ósorrzarvák, ósormányosok is éltek, de lehetőség adódik a Pannon-tenger életének bemutatására is: a tengeri süneket, a kagylókat éppúgy ide tervezzük, mint a cápákat és a fókákat.

A tervek szerint mindez nem hagyományos állatkerti bemutatóterként működne: egy 2 hektár alapterületű biodóm építése körvonalazódik. Ebben az óriás üvegházban az elefántok például 2000 m²-es belső kifutón mozoghatnak, kialakíthatnának egy hajózható csatornát, kalandpálya épülhetne a magasban, szabadon engedhető madarak élnek itt. Ötletekből tehát ma sincs hiány: már csak az a kérdés, hogy napjainkban mi tud megvalósulni a nagyszerű tervekben. Rövidesen kiderül...

⊕ SZÖVEG: WEROVSZKY VERA

A MASZK MÖGÖTT JANUS-ÁLARC

A leesett hó napokig nem olvadt el. Eszünkbe jutottak az édes ünnepek, amik széppé varázsolják a dermesztő hónapokat: a karácsony illata, a mézeskalácsé, a fahéjé, a forralt boré, a narancsos étcsokié. Hát a fenyő illatára emlékezünk-e még? És a hideg hóéra a téli reggeleken? Vagy a téltemető farsangokra, amikor álarcot húzunk? Nem csak képletesen, hanem valódi álarcot, ami mögött bárkik lehetünk?...

Már az ókori görögök is képben voltak. Történeti feljegyzések szerint Teszpisz az első hellén, aki a nagyközönség előtt – törkölyvel bemázolva – elfedte arcát. Később pedig falevelekkel borította annak jelzésül, hogy nem a saját, hanem más képében beszél. A vallási ünnepeken a chorusok szüneteit – a nép szóra-koztatására és a figyelem lekötésére – előadásokkal töltötte ki. Így született meg az amerikai futballkupa-döntő nagyszünetének és talán a reklám elődje... Az akkori, óriási amfiteátrumokban játszott színdarabok alapvető velejárója volt az álarc, s folyton finomulva, végül vászonból készített, kifestett maszkká alakult...

Maszkok Pestről

... Ahogy most a Soroksári úton is, ahol épp dús hajzattal vonják be. Igen, itt, a Soroksári úton van egy rejtett műhely, ahol a Borgiák-sorozat és még megannyi film maszkjai születnek. Odakinn hideg van, idebenn meleg. Egy hangárszerű gyárépületben vagyunk, állati és emberi hullák terülnek el a földön. Ragadozó halak lógnak mellettem. Megkérdezem, megérinthezem-e őket?

A halak puhák, érintésük is élethű. Hirtelen elkapom a kezem.

Iván, aki gyerekkora óta akart maszkokat készíteni, a Csillagok háborúja bemutatója után döntötte el, hogy maszk- és bábumester lesz, hozzá pedig elvégezte a Képző- és Iparművészeti Főiskolát is.

Maszkok a világ szinte minden részén születnek, Mohácstól az amazonasi háncs- vagy tollálar-

FOTÓ: WEROVSZKY VERA

készítő helyszínéig. Szerepkörük is igen változatos: szelleműzők, temetési és engesztelőszerartás-kellékek, harci díszek vagy épp színpadi eszközök. Készíthetik őket átlagemberek, de mesterek, művészek is. Iván és munkatársai az utóbbiak közé tartoznak.

Csak férfiakat látok a műhelyben. Eszembe ötlök, amit az Országos Széchényi Könyvtárban olvastam a maszkokról: „Készítésük sok törzsnél a férfiak privilégiuma, az alkotás gyakran titkos keretek között zajlik.” Ivánék is szigorúan őrzik titkaikat – csak öt hónapos egyeztetés után tudtam bejutni hozzájuk.

MŰANYAGON KERESZTŰL A VILÁG

Morpheus, egy másik világ kulcsának őrzője. A valóságot és a maszkot vékony határ választja el egymástól

SOK TEST, EGY LÉLEK

A maszkkészítő műhely mögötti folyosón lajstromozva lógnak a műhullák, hogy bármikor lekasztassanak belőlük egyet-kettőt, ha szükség van rájuk. Időtállóak, műanyagból készültek, talán sohasem bomlanak el

FOTÓ: WEROVSZKY VERA

VÉR NÉLKÜLI VÁGÓHÍD – Talán nem véletlen, hogy a ló mellett itt is fekszik ember. Ősi kapcsolatunk 6500 évre nyúlik vissza. Négylábú társainkat különösen nehéz megformálni, fotók tucatjai sorakoznak az asztalokon és a lószőr terén is nagy választék áll rendelkezésre. Hiszen a holtaknak is élethűeknek kell lenniük...

Tökéletességre törekedve

Egy félmeztelenre vetkőzött férfit pillantok meg, akinek nagy seb tátong a torkán.

– Van egy aktuális jelenet, ahol az egyik szereplőnek elvágják a torkát, azt teszteljük épp most.

A vért egy csövön vezetik alulról a sebbe, a cső végén egy pumpa működik – mindez persze a jövőendő nézők számára láthatatlanul.

Egy frissnek és még melegnek tűnő lótetem mellett haladunk el, de a mester megnyugtat, hogy az is csak gyanta és festék. Jó lenne, ha az életben még sok mindenről kiderülne, hogy csak gyanta és festék... Mindent pontosan, iparszerűen, de művészién gyártanak.

– Inkább úgy mondanám, mesterien: csak semmi filozófia! Megrendelésre dolgozunk – pontosít Iván.

Ahogy a törzsi maszkkészítők is teszik, akik meghatározott céllal alkotják maszkjaikat. A feladat a körülöttük lévő világ befolyásolása, a valóságos kép átalakítása. Jelképezni azt, amit kifejezni sze-

retnének, miközben minden mást elrejtünk. A maszk kettős természetű. Janus-arcú: van belseje és külseje, hogy elrejtessen és megmutasson. Ám nem csak ezért.

Gergőhöz érünk, előtte műanyag maszk-öntőformák hevernek. Többet is önt egyszerre. A teremben neon világít. Nagy asztalon sorakoznak a fejek negatívjai.

– Mindegyik forgatási napra új arc kell?

– Annyi nyak, ahány nap forgatás.

A maszk ugyanis tökéletesen is illeszkedhet viselőjére – és ez esetben abszolút élethű –, de ekkor csak egyszer használható, mint minden igazi arcmás. Ha leveszik, a levétel során úgy megsérül, hogy többet nem lehet újra felvenni. Ám olyan maszkot is készíthetnek, amely nem illeszkedik rendesen: látszik, hogy csak álarc, nem igazán élethű, de többször fel- és levehető. Így van ez az életben is, nemde?

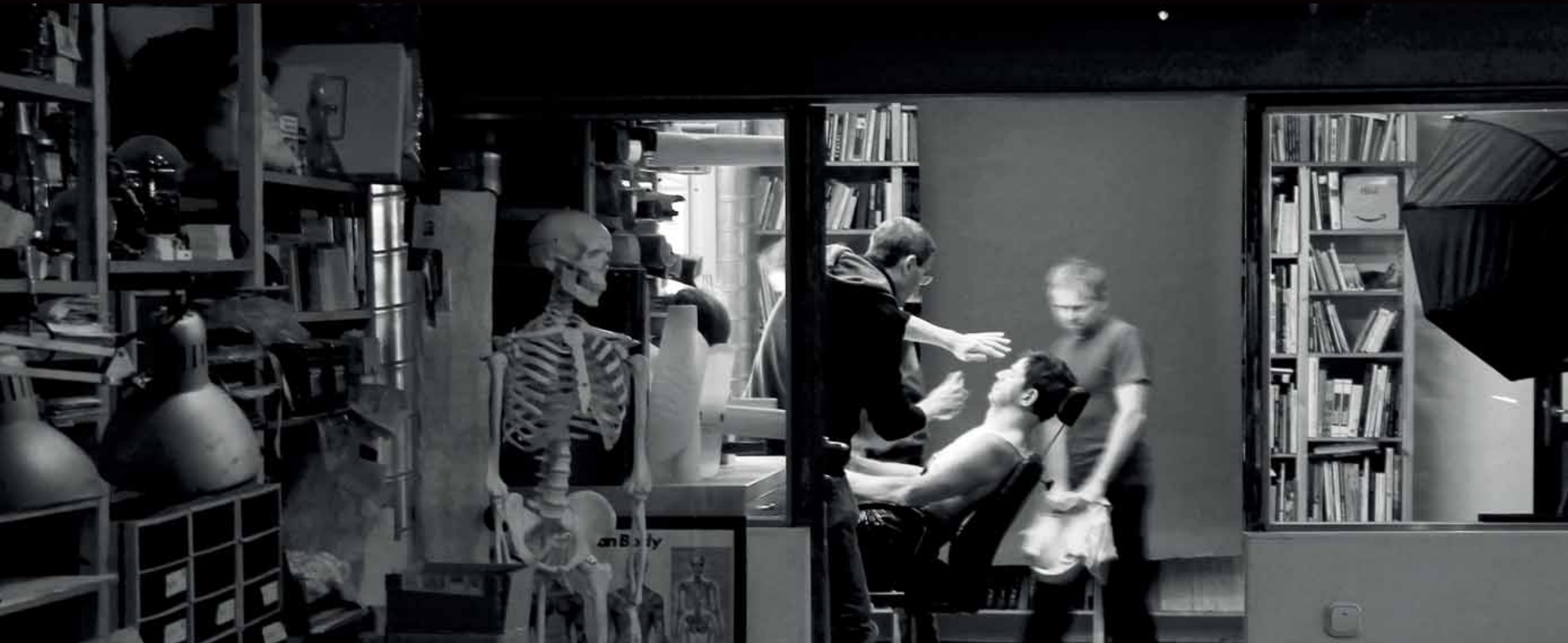
GÉGEMETSZÉS

A sebet többször is fel kell próbálni. A sebesült kezében ott a pumpa, amin keresztül a vért a sebbe juttatja. És ez élethűbb, mint a vérpatron

MŰHELYMUNKA

A szereplő előtt az egyik maszkkészítő is felpróbálja a sebesüléseket. A kerubok és a csontváz nyugodt mosollyal veszik tudomásul: ezúttal átverték őket. A 14. század közepe után kezdték el a halált csontváz képében ábrázolni. Porból lettél és porrá leszel. Itt műanyagból lettél és műanyagká lettél

FOTÓ: WEROVSKY VERA

FOTÓ: WEROVSKY VERA

FOTÓ: WEROVSZKY VERA

LÁRVAARC
Minden híres emberről
őriznek egy-egy
másolatot. Plasztikai
sebész helyett is jól
jönne, és talán a
műanyag arc örökké él

**MIBŐL LESZ
A CSEREBOGÁR?**
A maszkmesterré vá-
láshoz nélkülözhetetlen
a felsőfokú művészeti
képzés, hiszen az
élethű ábrázolás gyak-
ran elengedhetetlen

Élők és holtak

Megtapintom az asztalon lévő anyagokat: valódi lófarok és lószőr. A mai mesterek mégiscsak visszanyúlnak az őseikhez.

– A kelmék a szúcstól jönnek. Van tehénbőr, lóbőr, menyét, szarvas, meg mindenféle. Ezek a maszkok A Klád-atlasz című filmbe készültek, ami a héten jön ki.

A maszkok bőre pont olyan, mint a miénk, a szemükben tekintet, és a hajuk is úgy nő ki a fejből, mint a miénk. Mérheterlenül jobbak, mint a panoptikumokban. Megborzongok.

Testük nincs. Megérintve pont olyanok, mint mi, csak hidegek, mint egy hulla, de a ráncaik, bőrük... valóságosnak tűnnek. Speciális műanyagokból állnak össze.

Nézem a maszkokat. A frissen kiöntöttek

mintha halotti maszkok lennének: olyat pedig csak múzeumban láthatunk. Nekem utoljára a Szépművészeti Múzeum Múmiák kiállításán volt hozzá szerencsém...

Eszembe jut Goethe maszkja. De már az ókorban is készítettek halotti maszkokat. Igazi virágkorukat azonban csak a 19. században élték. Akkoriban vált divatossá, hogy egy-egy híres emberről halála után arcmintát vegyenek. Így Haydnról, Beethovenről, Straussról is. Persze ez még életükben is megtörténhetett, de ha az áll leesett, az arc nagyon kisimult – alighanem halotti maszkkal van dolgunk. 1830-ban Kisfaludy Károly volt az első magyar író, akiről így maszkot készítettek, de 1876-ban Deák Ferencről, sőt később Adyról is formáltak arcmást.

SABLON ÉS FORMA

Szinte bárki és bármi új életre kelhet, megelevenedhet, sokszorozódhat és átalakulhat

 Gazdasági rádió FM 105.9
A rádióban vendégünk a témáról:
WEROVSZKY VERA, szerzőnk
2012. április 18., 16.35
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

FOTÓ: BÁNHALMI FRUZZSINA

Mestermű

– Először a lehető legélethűbben megmintázzuk az arcot, majd öntőformát készítünk belőle, kiöntjük, s lefestjük.

Az elképesztő eredményt látva ez túl egyszerűnek tűnik. A titokra vagyok kíváncsi, hogy mitől „élnek” a tárgyaik.

– Figyelj! Ez olyan, mintha bemennél egy autógyárba, és megkérdeznéd, mitől megy ilyen jól egy Porsche. Hát mitől? Attól, hogy 25 éve csináljuk.

A haját tüvel varrják bele a szilikonba, ami olyan ragacsos, hogy amikor kihúzzák a tüt, a haj benne marad. Nem tudok ellenállni, szeretném újra megérinteni.

– Nyugodtan, nem lesz semmi baja.

Mintha emberhez érnék...

De a legkísértetesebb a szem. Hiszen mind néznek rám.

– Pedig csak műgyantából, több rétegből vannak felöntve.

Iparosmesterek – ahogy Michelangelóék és Stradivariék is, akik megrendelésre dolgoztak arisztokratáknak, királyoknak és pápáknak. Kortársaik közül viszont kiemelkedhettek, hiszen a legjobbak voltak. A művészet azonban csak a 19. században kezd függetlenedni a megrendelőtől, a pénztől. A Medicieket és Leó pápát pedig mára felváltották a filmstúdiók, a nézettség, az olvasottság és a műzeumi látogatók tömegei.

FOTÓ: BÁNHALMI FRUZZSINA

Mindenki megelevenedhet

Kicsit odébb megyünk, és Morpheusz szemez velem, celofánba csomagolva. Azon gondolkodom, hogy megráfálthatnám-e barátaimat egy ilyen maszk felvételével. Nem ismernének fel, az biztos. De Iván lehűti lelkesedésem.

– Egy maszk csak arra az emberre jó, akire gyártjuk.

– Odamentek hozzá, hogy: Hello, Hale Berry! – hitetlenkedem.

– Igen, és leöntjük a fejét egy speciális gumival.

– S ő ezt tűri?

– Megfizetik érte. Ez a dolga.

Ivánék panoptikumot nyithatnának, annyi ember lenyomatát őrzik. A polc tetején sorakoz-

TAXIDERMIA

– azaz állatpreparáció, ebben az esetben emberekre alkalmazva. Hogyan legyünk kövérek és fogyjunk le egy pillanat alatt?

nak a mellszobrok, az egyikük szája a másik tarkójába lóg. Szürreális látvány. Alattuk meg egy kiöntött csecsemő. És ott van Hofi Géza, Geszti Péter, Pataki Attila is. De a csecsemőn nem tudom túltenni magam...

Iparszerűen, titkosan

Felmászom egy létrára, és átnézek a szomszéd terembe. Lovak öntőformáit látom és egy emberalakot, aki úgy fekszik, mintha elgázolták volna.

– Ez egy olyan negatív öntőforma, hogy ha beöntjük az anyagot, egy hulla lesz belőle.

– Szeretnétek még több hullát gyártani?

Kezdek eltelni a nem mindennapi látványtól...

– Ahogy jönnek a munkák, csináljuk. Ha kell, akkor, igen.

– ... és ha megfizetik.

– Pontosan.

Búcsúzom. A következő mesterfogásokat már nem láthatom. Titok. Mint a törzsi szokások. Csak a beavatottak nézhetik végig, és számúzik a nőket. Ivánék olyanok, mint a bűvészek: szemfényvesztők, hogy megőrizhessék szemünk csillogását.

SELF-CARE

Amikor a férfiak szépítkeznek. Egy-egy seb elkészítése több napra is telhet. De a raktáron vannak daganatok, zúzódások, dudorok és vágások is (jobbra)

ANYAKOMPLEXUS

A haját szálanként, tüvel vitték be a fejbőr alá (lent)

Epilógus. Kilátás Velencére

Az álarc Velence szimbólumává vált. Mindig ez a tengeri, cölöpökre épülő város jut róla eszembe. Én is őrök egyet, színt csempész a szobámba, s olyan jó az ottani forgatagra gondolni. A velenceiek azonban annak idején még mint praktikumot vezették be a maszk viselését.

A gazdag városállamban – a virágkor idején, amikor a többség igencsak tehetős volt – más élet folyt, mint máshol... A világ minden csücskéből érkeztek a prémek és kincsek, s a polgárok nem igazán akarták, hogy a többiek tudják, milyen üzletek köttetnek. Maszk került az arcok elé, s így – talán – minden ügyfél egyenlő lapokkal indulhatott. Később a városlakók rájöttek, milyen egyéb lehetőségeket rejt még az álarcviselés: szerencsejáték, pástororák – mind rejtve maradhattak. A nők egyre kihívóbban öltözködtek, a papok és az apácák pedig követték a divatot. A kémek és az állam szolgálói sem lepleződtek le a maszkoknak köszönhetően.

A városvezetés egy idő után azonban fenntarthatatlannak minősítette a helyzetet, s véget vetett a folytonos rejtőzködés lehetőségének. A maszkviselést csak nappalanként és egy három hónapig tartó időszakra korlátozták: ez december 26-ával kezdődött, és húshagyó keddig tartott. Ráadásul 1467-ben született egy különös törvény is, ami megtiltotta a férfiaknak, hogy magukat nőnek álcázva apácázárdába lépjenek be. ☹

FOTÓ: WEROVSKY VERA

FOTÓ: BÁNHALMI FRUZZINA

COLIMA

FORRÓ ALJZATON – MEXIKÓBAN

Michoacán állam, a Krisztus utáni 1943. év februárja. Egyik napról a másikra, egy kukoricatábla közepén – földrengések kíséretében – megnyílik a Föld. A növekvő vulkáni kúp egyetlen hét leforgása alatt eléri a 100 méteres magasságot. Nyár végére a közeli két falu teljes lakossága a kitelepítés sorsára jut, a távolabbi San Juan Parangaricutiro település épületei közül is csak a templom két tornya dacol a lávafolyásokkal. Az emberiség történelme nem bővelkedik a Parícutinéhoz hasonló eseményekben, de a jövőben gyakran alakulhatnak ki hasonló helyzetek Mexikóban, jóval nagyobb eséllyel, mint bárhol máshol a világon!

**A COLIMA-VULKÁN ÉSZAKI LEJTŐI
A NEVADO DE COLIMA FELŐL NÉZVE**
Balra a Vulcancito nevű parazita
lávadómegyüttes figyelhető meg (lent)

**A LÁVAÁRAK ÁLTAL ELTEMETETT SAN JUAN
PARANGARICUTIRO TELEPÜLÉS TEMLOMTORNYA,**
mögötte a lávafolyások forrása, a Parangaricutirimi-
quaro – röviden Parícutin-vulkán – kontúrja (fent)

A veszélyforrás

A fokozott vulkáni veszély döntően két tényezőnek tulajdonítható: a csendes-óceáni tűzgyűrű mexikói részén két kisebb kőzetlemez, a Rivera és a Cocos bukik az észak-amerikai kontinens alá, emellett több hasadékvonal szeli át a térséget, és kőzetlemez-szétválás is zajlik a belső-mexikói területeken. Legfontosabbak a Szent András-törésvonal meghosszabbítását képező kaliforniai-félszigeti törérendszer, a Tepic-Zacoalco-, a Chapala- és a Colima-árok.

A változatos szerkezeti felépítés következtében a vulkánosság minden fajtájára találunk itt példát. A legérdekesebbek – s egyben legnagyobb veszélyt hordozók – a több ezer méter magas rétegvulkánok (pl. Nevado de Toluca, Popocatepetl, Pico de Orizaba), valamint a kalderavulkánok (pl. La Primavera, Los Azufres). Ebbe a sorba illik bele a Volcán de Colima, másik nevén Volcán de Fuego is, amely az elmúlt néhány évszázadban kivívta az „Észak-Amerika legaktívabb vulkánja” címet, és felkerült az emberiséget leginkább veszélyeztető, 16 vulkánt tömörítő „Decades Volcanoes” nevű listára is.

Életút

A Volcán de Fuego (Tűz hegye), vagyis a Colima egy északról déli irányba fiatalodó vulkáni lánc legfiatalabb tagja. A vonulat északon az El Cántaro vulkáni hegységgel kezdődik, a középső – s egyben legnagyobb tömeg – a Nevado de Colima, amelytől néhány kilométerrel délebbre, mintegy 50 ezer évvel ezelőtt kezdett el működni a mi hegyünk.

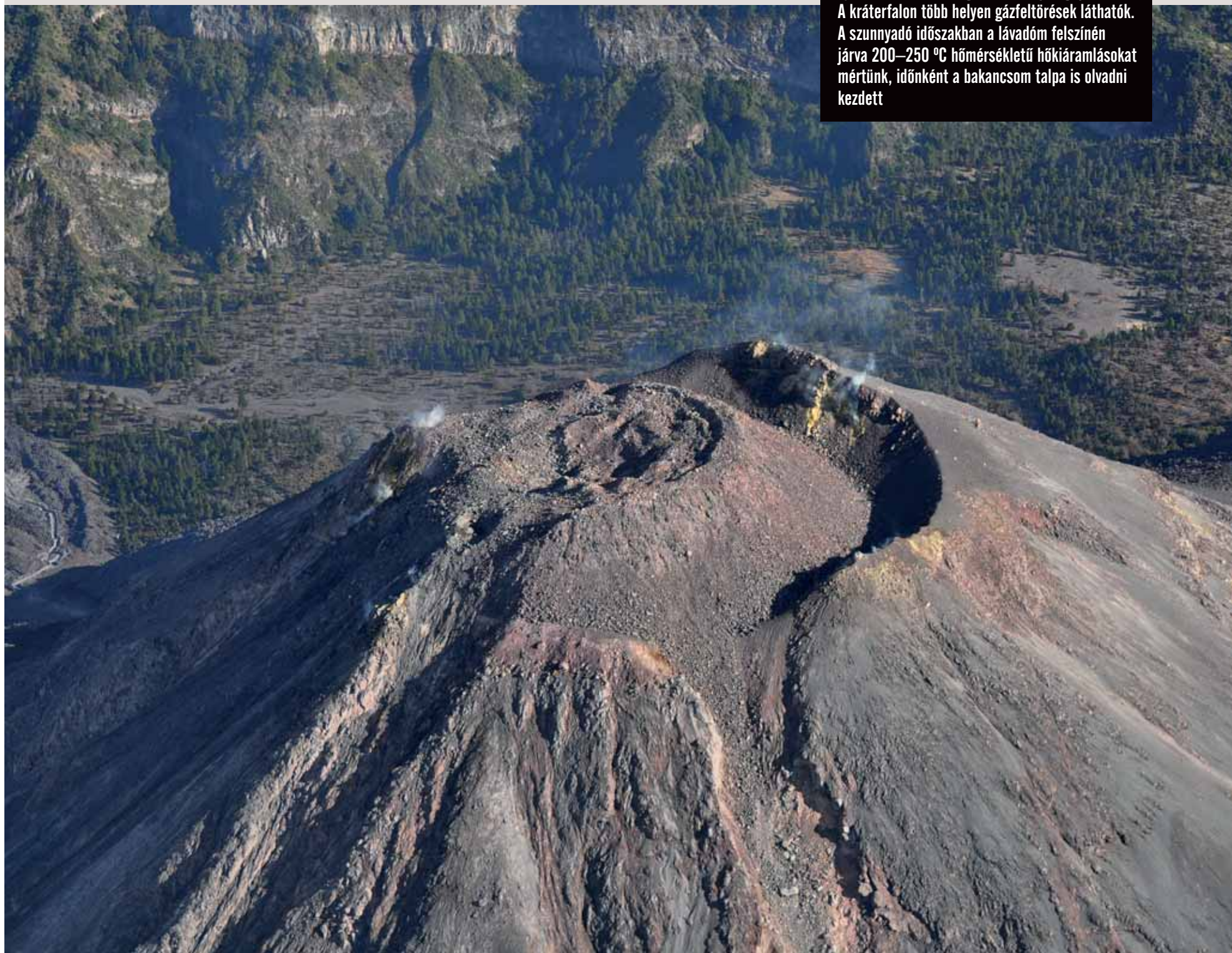
4300 évvel ezelőtt az akkoriban úgy 4500 m magasságba emelkedő ő-Colima-vulkán egy hatalmas lejtőcsuszamlás révén összeomlott, s déli irányba nyitott katlant, úgynevezett lópatkó-kalderát hagyott hátra. A csonkolódás következtében a kúp magassága 3200 m-re csökkent, a vulkán déli előterében pedig a kialakuló törmeléklavina anyaga 50 km távolságig jutott el. A kaldera közepén aztán az elmúlt évezredek során a tűzhányó csaknem teljesen újjáépült, s a közben lejátszódott több kisebb lejtőösszeomlás ellenére ma már 3860 m magasságig emelkedik. Az egykori törmeléklavinák pusztításának zónájában, a vulkántól 32 km-es távolságban fekszik Colima állam székhelye, a 250 ezres lélekszámú, hasonnevű város. A lakók teljes biztonságban érzik magukat, dacára, hogy városzerte előfordulnak autó- vagy annál nagyobb méretű, vulkánról származó lávasziklák.

A COLIMA ÉS A NEVADO

domborzati képe a főbb vulkáni szerkezetekkel

A COLIMA KRÁTERRÉSZE a 2013. január 6-i újabb kitöréseket megelőzően, repülőgépről. A kráterfalon több helyen gázfeltörések láthatók. A szunnyadó időszakban a lávadóm felszínén járva 200–250 °C hőmérsékletű hőkiáramlásokat mértünk, időnként a bakancsom talpa is olvadni kezdett

A KRÁTERHEZ JUTÁS ALAPTÁBORA A COLIMA ŐSE,
a Paleofuego-vulkán kalderájában 3200 m magasságban található. Innen még 4-5 óra a felmenet, igen meredek, nehéz terepen (balra)

A 2005-ÖS MŰKÖDÉS
EGYIK LEGHOSSZABB LÁVAÁRJA
650 méterrel magasabbról

A KÉNES KIGŐZÖLGÉSEKTŐL
MEGFESTETT KRÁTERFAL
a lávadóm tetejéről fényképezve.
A kráterperemen GPS-es méréseket végző kutatók jól mutatják a kráter méreteit

Évszázados ciklusban

Az utóbbi évszázadok megfigyelései a tűzhányó átlagosan 100 éves ciklusú működésére utalnak. Kezdetben heves robbanásos, ún. pliniusi típusú kitörések jellemzőek, amelyek a magmakamrába frissen benyomult, gázokban gazdag olvadáknak tulajdoníthatók. Legutoljára 1913-ban játszódtott le ilyen folyamat: a kitörés nyomán 80 cm vastag hamulepel fedte be a lejtőket, s szélirányban 750 km távolságra is tapasztaltak hamuhullást. A törmelék-

árak több települést is elértek, több tucat áldozatot követelve. A pliniusi típusú kitörések után a ciklus későbbi időszakában lávadómok felépülése és azok összeomlása, valamint forró, sűrű törmelékárak és lávafolyások kialakulása következik.

A tűzhányó eddigi utolsó áldozatait 1955 októberében szedte. Már több mint 10 éve volt nyugalom a hegyen, amikor egy hatalmas esőzés hatására iszapárak (ún. laharok) alakultak ki és futottak

végig a vulkán völgyeiben. Az egyik mély völgy kijáratánál fekvő települést elérő áradat majd' 10 méter magas volt. Atenquique falu lakói közül 23-an vesztették életüket, a házak maradványait ma is a lerakódott törmelék fedi.

A tűzhányó jelenlegi krátere a 2005-ös kitörések során alakult ki, azóta egy lávadóm növekszik a belsejében, amely 2009-ben már túlsordult a déli kráterperemen, így a törmelékárak megindulása

mindennapossá vált. Az elmúlt években a környező települések lakóit több alkalommal is evakuálták, de a nagy kitöréstől való félelmek alaptalannak bizonyultak. Az aktív időszak 2011 júliusában szakadt félbe, ám a lávadóm 200 °C fölé emelkedő hőmérsékletei is jelzik, hogy nem kell sokáig várni a következő újraébredésig. Az 1913 óta eltelt 100 év tudatában nem zárható ki, hogy ismét egy pusztító kitöréssorozat következik.

FOTÓ: ROMÁN LÁSZLÓ

A tűzhányóban rejlő lehetőség

A vulkán termékeny lankáin a veszély ellenére is aktív mezőgazdasági termelés folyik. A legfontosabb itteni haszonnövények a kávé, a dohány és a cukornád, valamint nem utolsósorban a tequila alapanyagául szolgáló kék agávé. Ennek legfontosabb termőhelye egy – a Colima-vulkántól 100 km-re elhelyezkedő – mára kialudt tűzhányó: az ital névadója, a Volcán Tequila. A tequila minden vulkanológus kedvenc itala is lehetne, hiszen a szó jelentése – a kő, ami vág – a kőkorszak legértékesebb kőzetére, az obszidiánra utal...

A mezőgazdaságon túl Mexikó az energiatermelésben is hasznosítja a vulkánosság adta lehetőségeket. Az ország jelenleg a világ 4. legnagyobb geotermikus energiatermelője, 980 MW összteljesítménnyel. Öt erőműve közül Cerro Prieto – 720 MW teljesítménnyel – világviszonylatban is a legnagyobb, Los Azufres pedig az energiatermelés mellett a 2900 m magasságban elhelyezkedő termásvízű fürdőiről is nevezetes.

Fenyegető terepen

A 2000–2500 m magas Mexikói-fennsíkon a kisebb, csupán egyszer működött központokat (pl. Parícutin) leszámítva több mint 1000 tűzhányó emelkedik. Ezek közül mintegy 50 ma is aktív vagy potenciálisan aktívnak tekinthető, ám az érintett térségek lakói gyakran azzal sincsenek tisztában, hogy lakóhelyük a – földtörténeti értelmű – közelmúlt során aktív vulkán lábainál terül el. Az egyik legjobb példa erre maga Mexikóváros: a népességrobbanás kikényszerítette terjeszkedés hatására napjainkban már a Chichinauzin Vulkanai Terület északi részét is lakóövezetek foglalják el. Az itteni 200 vulkáni kúp legfiatalabbján, az 1670 évvel ezelőtti kitörés nyomán keletkezett Xitle oldalában lakóházak sorakoznak. Ám azt, hogy épp hol nyílik meg újra a föld, lehetetlen megjósolni...

A cikk elkészülte után jött a hír: a Colima újra aktívan működik!

SZÖVEG ÉS KÉP: KÓSIK SZABOLCS

A COLIMA DÉLKELETI LANKÁIN, a krátertől mindössze 3 km távolságban húzódó cukornádültetvények. A vulkán körüli 5 km-es gyűrűben aktív időszakban gyakran kerül sor evakuálásra, mivel a forró és mérgező törmelékárak már több alkalommal elérték ezt a kiterjedést

A LOS AZUFRES-VULKÁN geotermális mezőjén létesített egyik 5 MW teljesítményű, nedvesgőz-üzemű blokk 3000 méter magasan. A felszínre hozott 200–250 °C hőmérsékletű gőzt 170 °C-ra hűtve vezetik rá a turbinákra, amelyből olcsó elektromos áram nyerhető (balra fent)

HOMOKVIHAR

NEM, EZ NEM A MONGOL–KÍNAI HATÁR A GÓBI sivataggal, nem a Szahara kietlen világa, de még csak nem is a Kiskunság fülöpházi homokbuckáinak környéke. Észak-Magyarországon, a Hernád völgyében járunk. A kép láttán sok minden eszünkbe juthat. A szokatlanul száraz időszakok és általában a szélsőséges időjárási tényezők gyakoribbá válása az éghajlat-ingadozások lehetséges megnyilvánulási formái közé tartozhatnak az egyre kontinentalizálódó klímán. A vál-

KÜLÖNÖSEN TAVASSZAL, a művelt területek kizöldülése előtt a mezővédő erdősávok hiányában nemcsak mezőgazdasági területek szenvedhetnek kárt, de a csupasz szántókról az utakra is akadálytalanul juthat a szélszállította finom hordalék. És ez nemcsak a termőtalajra vonatkozik! Gondoljunk csak a márciusi közepi hófúvás anyagmozgatására!

erózió és akkumuláció negatív következményeit hivatottak csökkenteni: kedvezően befolyásolják a terület vízháztartását és a harmatképződést is. Az élő védősávok mezőgazdasági területekre gyakorolt közvetlen pozitív hatása azonban még ezeken is túlmutat. A táblaszéli fasorok, bokrosok és gyepek számos védett és fokozottan védett fajnak jelentenek élő-, szaporodó- és nem utolsósorban búvóhelyet, így növelve a mezőgazdasági területek „életképességét”, biológiai sokféleségét. Az élőhelyteremtéssel és -fejlesztéssel így nem csak a mezőgazdász, a természetvédő, de a vadgazdálkodó is jól jár.

Ne felejtsük: mezőgazdasági területeink megóvása, a föld és ezen keresztül a mezőgazdasági élőhelyek védelme nem mellőzhető célunk kell legyen!

SZÖVEG ÉS KÉP: BALÁZS ISTVÁN „BALU”

tozások okai, mikéntje és üteme rengeteg kutatónak jelentenek fejtörést, s a világméretű éghajlati tendenciákkal nehéz szembemenni. Persze azért apró lépéseket tehetünk, hogy változó környezetünk élhető maradjon, és ennek számtalan módja van.

A kiváló termőterületi adottságokkal rendelkező Kárpát-medence mezőgazdasági hasznosításának sok évszázados hagyománya van. Hazánk – területi arányokat tekintve – jelenleg negyedik a legfelszántottabb országok nemzetközi mezőnyében, az Európai Unióban csak Dánia előz meg minket. Kitüntetett pozíciókkal nem csak előnyök járnak, de óriási felelősséget is jelent.

Napjainkban majdnem ötmillió hektáron – az ország-terület több mint felén – zajlik (döntően intenzív) mezőgazdasági termelés. A nagyüzemi parcellák nagyságán, a növényi kultúra típusán és az alkalmazott technológián túl számos tényező befolyásolja a mezőgazdasági területek minőségét és fenntartásának lehetőségeit. Nyilvánvaló, hogy a mezővédő erdősávok telepítése, gondozása nem napjainkban éli reneszánszát. Ezeknek az általában 5–15 méter széles mező- vagy táblavédő fasoroknak és bokrosoknak óriási jelentőségű a talaj- és növénykultúra védő, sőt a hófúvás-mérséklő hatása is. Ám nem csak a szél-

LITTLE BRITAIN

KELLEMETLEN HIDEGRE ÉBREDEK. Azonnal tudom, mit jelentett az az utált fémcsattanás az éjszaka közepén. A coin meter – ami egy apró kis doboz, rajta lyukkal a bedobandó egyfontosok számára – felémlesztette a tegnapi bevásárlásból megmaradt pénzerméimet. És leállította a fűtést. No money, no heating. Menekülési útvonal lehetne egy forró zuhany, de természetesen az sem működik. Miért van az angoloknak ilyen zilált és dacos kapcsolatuk mindennel, ami így vagy úgy meleget ad...?

Ebben a házban három fagyos zuhany után jöttem rá, hogy a lenti zuhanyzóhoz az emeleten fel kell billenteni egy kapcsolót, és a zuhanyzó mellett a folyosón meg kell húzni egy plafonból lelógó zsinort. Majd ezután lehet csak a meleg víz áldásait élvezni. Persze, ha igazán forró vízre vágyom, akkor mindig ott van az átlag angol mosdókagyló, ahol jobboldalt a hideg, baloldalt a meleg víz engedhető meg. Pontosabban: tűzforró. Így tehát be kell dugaszolni a lefolyót, ott összezereszteni a hideggel, és úgy kezni mosni. Tapasztalt motorosok a két csapot kinyitva, gyors jobbra-balra csapkodással, mint fürdeni vágyó kacsa, oldják meg a problémát.

Természetesen a szobám nem hűlt volna ki, ha ez egy felső kategóriás ház lenne – szigetelt ablakokkal. Szigetelt ablak? Persze, amilyen itthon az ablak; alap és egyértelmű. Ám nem a szigetországban! Az angol tájra nyíló, amúgy csodaszép kilátásomat egy fémkeret biztosítja, benne egy vékony üveggel. Még rondának se nevezném, de a nappaliban az októberi szelet némi túzással telibe kapom.

Nem véletlen, hogy sok-sok angol ágytakaró teljes jogú tagja egy csodaszép anakronizmus. Még öregnek sem kell lenni hozzá. „A kontinensen élőknek szexuális élete van, az angoloknak meleg vizes palackja.” Angliába szakadt hazánkfia, George Mikes talán legidézettebb egy-sorosának örök jogosultságot adott, ahogy csöndben meghúzza magát a paplan és a lepedő között. Lassan, reménykedve tapogatom ki a lábammal, de a barátságos meleg helyett csak egy ernyedt, hűvös gumipalack-felületet érintek.

Megsaccolom a távolságot az ágytól a széken fekvő nadrágomig, amiben tudom, hogy van egy egyfontos, és lelki szemeimmel a lépcsőfokokat számolom, amiket dideregre, kettesével veszek majd lefelé. Tudom, hogy fel kell kelnem. Több is veszett a Somme-nál. Egy, kettő, három...

SZÖVEG: LENGYEL BALÁZS – DARTMOOR.HU

gazdasági rádió FM 105.9
A rádióban vendégünk a témáról:
LENGYEL BALÁZS, szerzőnk
2012. április 11., 16.35
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

KETTŐ AZ EGYBEN

Keverőcsap híján maradnak a házilagos megoldások. Egy kifejezetten sufnituning-házibarkács, ám szofisztikált fémcsöves összeköttetés (balra) és egy bárhol, bármikor alkalmazható, úrkorszaki változat, PET-palackból (jobbra)

LET BRUNTON RECHARGE YOUR LIFE

Brunton Restore

Hatékony és kompakt lítiumakkumulátorral integrált napelemes töltő. A Restore töltőn két napelem is található. Az akkumulátor autóban, számítógépről, USB-csatlakozóval vagy 220 V-os adapteren keresztül is tölthető. Mp3-lejátszót, okostelefont vagy digitális fényképezőgépet is tölthet vele.

Ára: 29 990 HUF

A Brunton megújuló energiaforrásai rendkívül tartósak akár outdoor használat esetén is.

Diana Vadászolt, H-1077 Budapest, Rózsa u.21., Mountex Ferenc Krt., H-1092 Budapest, Ferenc krt.2-4., Mountex Váci, H-1134 Budapest, Váci út.19., Mountex-Budaörs, H-2040 Budaörs, Malomkő u.7.

Brunton Inspire

Az Inspire az egyik legkisebb akkumulátor. Kimenő kapacitása: 3200 mAh. Mp3-lejátszó, okostelefon és digitális fényképezőgép is tölthető vele. A készüléket tölthetjük autóban, laptopról, hálózatról egy USB-adapter segítségével, vagy egyszerűen egy napelemes panelről is.

Ára: 22 990 HUF

BRUNTON
www.bruntoneurope.com

AZ ÚT VÉGÉIG ÉS MÉG AZON IS TUL

Maradj kétszer annyi ideig kint azonos mennyiségű üzemanyaggal! Élvez több ételt, vagy kevesebb LP gázpalack használatával csökkentsd a magaddal vitt teher súlyát! Az új Eta Express univerzális hordozható főző segít versenyben maradnod. A hatásfoka csaknem megduplázódott a hagyományos főzőkhöz képest. Kiméli a környezetet és a pénztárcát egyaránt.

Keress meg a legközelebbi Primus Eta márkakereskedőt a www.primus.eu weboldalon!

A PART OF PEOPLE'S ADVENTURES SINCE 1892

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG

Megérkezett a Magyar Földrajzi Társaság folyószámlájára a magánszemélyek által felajánlott 1%-os szja-támogatás, melynek összege: 579 725 Ft, 2012–2013. évi felhasználásra.

Ezúton is köszönjük, hogy támogatásukkal segítették működésünket!

Kérjük, hogy személyi jövedelemadójuk 1%-ával továbbra is támogassák hazánk egyik legrégebbi tudományos társaságát, a Magyar Földrajzi Társaságot!

Adószámunk: 19007964-1-43

MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG – www.foldrajzitariarsasag.hu

KÖZÉPPONTBAN A MARS-KUTATÁS

BARLANGKUTATÁS, KLÍMAKUTATÁS, ŐSLÉNYKUTATÁS, ŐSFÖLDRAJZI KUTATÁS, FÖLDTANI KUTATÁS, FELSZÍNFEJLŐDÉS-KUTATÁS, ÖKOLÓGIAI KUTATÁS, RÉGÉSZET, NÉPRAJZKUTATÁS, ŰRKUTATÁS

FELFEDEZŐK NAPJA

KUTATÓEXPEDÍCIÓK
FESZTIVÁLJA

2013. MÁJUS 11.

BUDAPEST
MILLENÁRIS – D. CSARNOK

AZ EXPEDÍCIÓS KUTATÁSÉRT ALAPÍTVÁNY rendezvénye

Társszervező: Magyar Földrajzi Társaság

TELEKI SÁMUEL FELFEDEZŐ KLUB

UTAZÁSOK A GÖRGÉNYI-HAVASOKTÓL AZ ALTÁJIG ÉS ALASZKÁIG

www.telekiutak.hu

norbert@telekislefedezok.hu

Tel.: (06-22) 304-838

A Délvidék, a Balkán és az oszmán fővárosok magyar emlékei

Utazás a Bácskától Ázsiáig

2013. június 10–19.

Létszám: 46 fő + 1 fő szakvezető + 1 fő tudományos vendég

Utazás: 50 személyes autóbusszal

Szállás: 3 és 4 csillagos szállodák 2 ágyas szobáiban

Ellátás: reggeli és vacsora

Tudományos vendég: Dr. Kubassak János,
a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója

Részvételi díj 1 főre reggelivel és vacsorával	599 euró (178 215 Ft)
1 éves Magyar Földrajzi Társaság-tagság (7500 Ft/fő)	A részvételi díjban
Baleset-, betegség- és poggyászbiztosítás	Köthető
Belépők iránymára (kb. 65 euró)	A helyszínen fizetendő

Török vízum: 15 euró vagy 20 USD

1 ágyas felár: 140 euró

Jelentkezés, információ: Gögös Norbert / Telefon: +36 30 250 2765

Licenc: U-000086

Reg. no.: 01-09-694682

Fontosabb állomások és témakörök:

Palics – Az aranykalászt termő Bácska–Pétervárad–Zimony–Belgrád –
A diadalmas Nándorfehérvár – Az Al-Duna erődjei – Vaskapu-
szoros–Szendrő–Galambóc–Donji Milanovac–Fetiszlám erődje–Vidin –
A bolgár-törökök története – Belogradcsik sziklaerőd–Iszkár-szurdok–
Balkán-hegység–Szófia–Rila Nemzeti Park – Rilai kolostor–Borovec
és a Balkán-félsziget „teteje”–Jasztrebec csúcs
(2350 m)–Marica-völgy–Plovdiv–
Az Oszmán Birodalom telemekedése
– Edirne – Koca Mimar Sinan mun-
kássága – Hunyadi János hadjáratai
– Isztambul–Boszporusz–Rumeli
feneri világítótorony–Fekete-
tenger–Rodostó–Despotovac–
Manasija-kolostor

A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány és a Magyar Földrajzi Társaság első alkalommal rendezi meg a Kutatóexpedíciók Fesztiválját, ahol a tudományos ismeretterjesztés találkozik a szórakozással. Személyesen ismerkedhet meg a Föld eldugott szegleteit, titkait, vagy éppen a világűr kutató tudósokkal, kipróbálhatja tudását, képességeit, és értékes utazást nyerhet, ha kiállja a próbákat! A rendezvényt jószívvvel ajánljuk minden korosztálynak! A Felfedezők Napjára a belépés ingyenes!

KINGSKERESÉS

REPÜLŐ ŐSHÜLLŐK

ANTARKTISZ-EXPEDÍCIÓK

BARLANGOK 3D-BEN

GYERMEKSAROK

UTAZÓ PLANETÁRIUM

METEOROLÓGIA ÉLŐBEN

LEGYEN ÖN IS FELFEDEZŐ!

Részletek, friss információk és hírek honlapunkon és A Földgömb Facebook oldalán!

www.felfedezoknapja.info

www.facebook.com/foldgomb

Médiapartnerek:

Támogatók:

HOSSZÚ, NÉMA LESBEN

FOTÓ: BALICS GÁBOR

MORVAI SZILÁRD A zavartalan megfigyeléshez mindenképpen minimálisra kell mérsékelnünk és el kell rejtenünk az emberre jellemző mozgást és formákat. A sötét kesztyű nemcsak az emberi kéz vonásait takarja, de kiválóan megvéd a szúnyogok makacs támadása ellen is. Az állatok hosszas mustra után alkalmanként bizalmat szavaznak, és kezdetben ugyan nagy távolságra, de megérkeznek a les elé. A lesben ülő ember ez alatt az idő alatt egy kicsit újra a természet része lesz. Külön világ, utánozhatatlan ötvözet, ami a hajnali hangokból, a párás parti nád illatából és a kelő Nap fényétől válik egységes egészzé.

KÖSZÖNJÜK PARTNEREINK TÁMOGATÁSÁT!

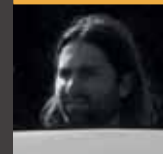
SZERZŐINK

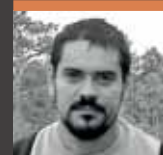
Balázs István „Balu” (1976) ornitológus, mintegy 10 éve foglalkozik ragadozó madarakkal és azok védelmével. Érdeklődésének homlokterében leginkább a kerecsensólymok állnak

Bugya Brigitta (1981) művészettörténészként a kortárs építészettel és dizájnnal foglalkozik. Munkái, írásai fókuszpontjában az ember alkotta környezet, a térhasználat és a tárgykultúra áll

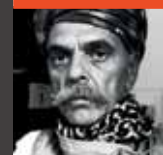
Francis László (1984) bár építészként dolgozik, rendszeresen foglalkozik a fotográfia egy-egy területével. A csillagos ég megörökítésének lehetőségével 2003-ban találkozott, munkái jelentős részét az amatőr csillagásztársai segítségével 2009-ben épített fotótávcsővel készíti

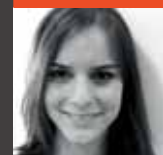
Jakab Gusztáv (1975) biológus, a Szent István Egyetem GAEK egyetemi docense. Szakterülete a Kárpát-medence virágos növényeinek rendszertana, valamint a negyedidőszaki klíma- és vegetációfejlődés. Kutatásai mellett különösen fontosnak tartja az eltűnő természeti értékek fényképes dokumentálását

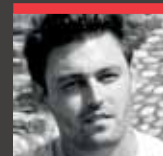
Jubász Balázs (1970) Fotográfus, túravezető, India szerelmese, több könyv szerzője, a Kincseskamera.hu egyik alapítója. Lételeme az utazás, fő témája az emberek, kultúrák

Kása Béla (1952) Magyar Művészetért-díjas fotográfus, zenész. Művészi fotográfia szakon Kölnben diplomázott – Arno Jansen tanítványaként. Portréfényképezetet tanít a budapesti Szellemkép Szabadiskolában, muzsikál az Igriczek együttesben, alkalmanként pedig a berlini Corvus Corax zenekarban. Képeivel eltűnően lévő világokról ad hírt, leginkább néprajzi témájú fotóriportokat készít

Kokas Anna (1986) tanulmányait az ELTE BTK történelem szakán végezte, az Atelier Európai Társadalomtudományok és Historiográfia Tanszéken, európai tér- és várostörténet szakirányon. Kutatási témái: a városfejlődés a 19–20. században, kerttörténet, gyermekkortörténet

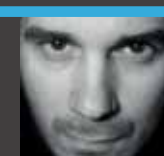
Kósik Szabolcs (1982) geográfus és geológus, kutatási területe a vulkanológia, azon belül is a Visegrádi-hegység és a Volcán de Colima (Mexikó). Jelenleg megbízott előadóként az ELTE Természetföldrajzi Tanszéken vulkanológiai témájú teregyakorlatok vezetője, emellett a végzettségének megfelelő állást keres

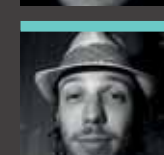
Lengyel Balázs (1978) a PPKE-n végzett angol szakon. Nyelviskola- és vizsgahelyvezető, de kedvenc munkaköre nyaranta az „Angol a Hegyekben” nyári tábor szervezése tizenéveseknek. Hobbik: hangoskönyvek, a dartmoori lapvidék és minden, ami Stephen Fry

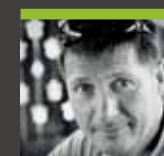
Leveles Zoltán (1972) hindu szerzetes. India rendszeres látogatójaként helyi kolostorok rekonstruálásán dolgozik. Szívügye a több évezredes óind bölcsélet továbbörökítése. Meggyőződése, hogy ez a 21. századi ember kérdéseire is aktuális válaszokat nyújt

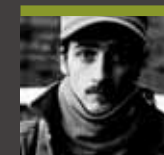
Morvai Szilárd (1975) fényképész, 3 éve foglalkozik a magyar táj természeti értékeinek megismerésével és bemutatásával. Kedvelt helyei: a magyar puszta és az Alföld vizes élőhelyei

Süveg Áron (1978) fotós, grafikai tervező. Főként snow- és wakeboard-versenyeken és -bemutatókon fotóz – e sportágak legjobb, gyakran egzotikus helyszínein. Elközben életképeket és szociofotókat is készít – aronsuveg.com

Szabó Zoltán (1968) fotográfus, túravezető. Ázsia és az úton levés szerelmese, húsz éve jár vissza Indiába, Nyugat-Tibetbe, Szibériába és Iránba, hogy fotóesszéket készítsen az eltűnőfélben levő hagyományos kultúrákról. Jelenleg a Kincseskamera.hu alapítójaként fotó workshopokat visz az általa bejárt és megismert egzotikus terepekre. www.kincseskamera.hu

Szesztay Csanád (1983) a Szépművészeti Múzeum fotósaként dolgozik, önálló munkái során pedig dokumentarista képriportokat készít. E két világ ötvözete az aldensnonfiction.tumblr.com oldalon elérhető fotóblogján megtekinthető

Wérovsky Vera (1979) az ELTE-TTK Tudománykommunikáció szakának végzős hallgatója. Leginkább a tudományról és a művészetéről szóló kisfilmeket készíti. Szabadidejében az Örökmozgó Közhasznú Egyesületnek dolgozik, akik fogyatékkal élő emberek segítenek

TELBISZ TAMÁS

AZ ÁL- ÉS AZ IGAZI HADZSI VÁMBÉRY ÉS GERMANUS PÁRHUZAMOS ÉLETÚTJA

A magyar felfedezők között aligha találunk még két, oly meghatározó személyiséget, akiknek életútja annyi hasonlóságot mutat, annyira párhuzamosan halad, mint Vámbéry Árminé és Germanus Gyuláé – és mégis... E két, kalandokkal teli Kelet-kutató-élet éppen a legvég-sőbb kérdés tekintetében mennyire eltér egymástól! Sziporkázóan szórakoztató, török, perzsa, arab mondásokkal fűszerezett műveikből kirajzolódik a számos hasonló tapasztalat – a „kép értelme” azonban egészen más.

BATKOV SZILVIA

MADEIRA – IDŐZÍTETT BOMBA, PARADICSOMI KÖRNYEZETBEN

FOTÓ: MARI LÁSZLÓ

Madeira: az „erdők szigete”. Az elmúlt évek eseményei láttán akár a „természeti katasztrófák szigete” címet is odaítélhetnénk neki. Földcsuszamlások és pusztító tűzvészek szabták át nem csak földjének arculatát, de a rajta élők lelkületét is. Portugália Atlanti-óceánba csöppent földdarabjának lakói keményen dacolnak a természet csapásaival. Ám biztos jövőjükhöz a pezsgő turizmus már kevés – fenntartható erdőgazdálkodás és új munkahelyek után áhítoznak.

KARÁCSONYI DÁVID–PÓTI LÁSZLÓ

VORKUTA – GULAG-VÁROSOK A FAGY FOGSÁGÁBAN

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

Vorkuta a maga szomorú Gulag-örökségével, üskös szénbányáival, az Urál távolból felsejülő hegyeivel, fagyos tundráival, nyenyec és komi kultúrájával olyan az igazi utazó számára, mint a sajtónyencnek a pálpusztai, vagy a szomeliének egy jófajta, ám savanykás rajnai fehérbor. Ha valaki különlegességre vágyik, akkor meleg szívvel ajánlhatunk neki egy kellemes januárt Vorkutában, az orosz sarkvidéken, kontinensünk hidegpólusán, ahol télen nem ritka a -40 °C sem.

ALAPÍTVÁ: 1872

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Szabó József
Alelnökök: Dr. Dusek László,
Dr. Kovács Zoltán, Dr. Gábris Gyula,
Dr. Schweitzer Ferenc
Főtktár: Dr. Michalkó Gábor
Ügyvivő: Heiling Zsolt
Titkár: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai
Szakosztály Expedíciós Szakosztály
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Szakosztály Hegymászó Szakosztály
Oktatás-módszertani Szakosztály
Egészségföldrajzi Szakosztály
Természetföldrajzi Szakosztály
Térképészeti Szakosztály
Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztályok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger–Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös–Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegedi Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi
Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

**Az új sorozat
újraindítói (1999):**
Dr. Nemerikényi Antal
és Farkas Péter

1929–1933, felelősszerkesztő:
Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:
Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerikényi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

DACHSTEIN

VIA FERRATA

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463

HELMUT

NEWTON

1920 – 2004

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM
2013. ÁPRILIS 4. – JÚLIUS 14.

16

infórádó

marie claire

TV

Magyar Nemzet

Plusz

Földgömb

Népszabadság

fideflo

NetWaste

Esti

múlt-kor

artmagazin